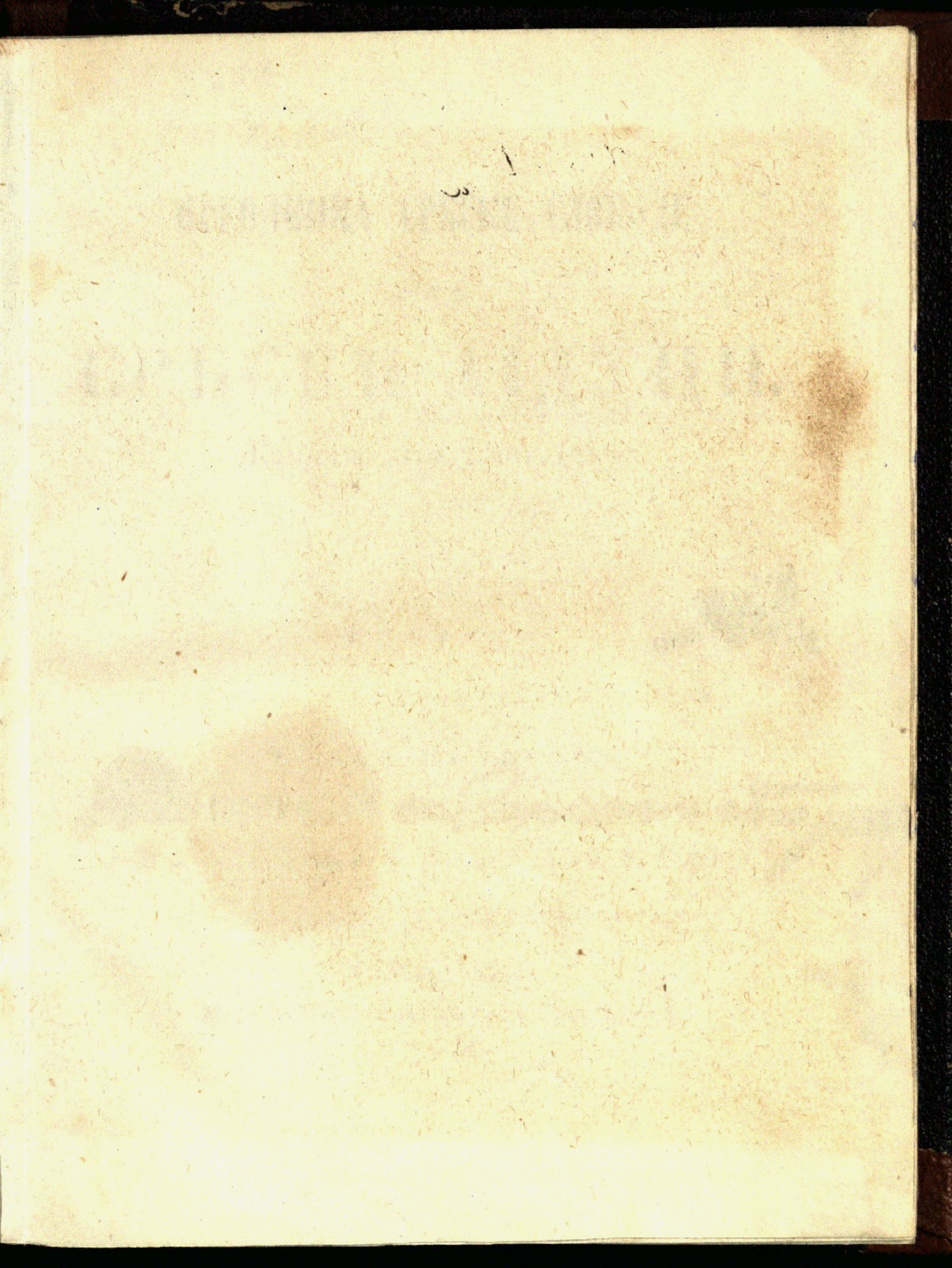
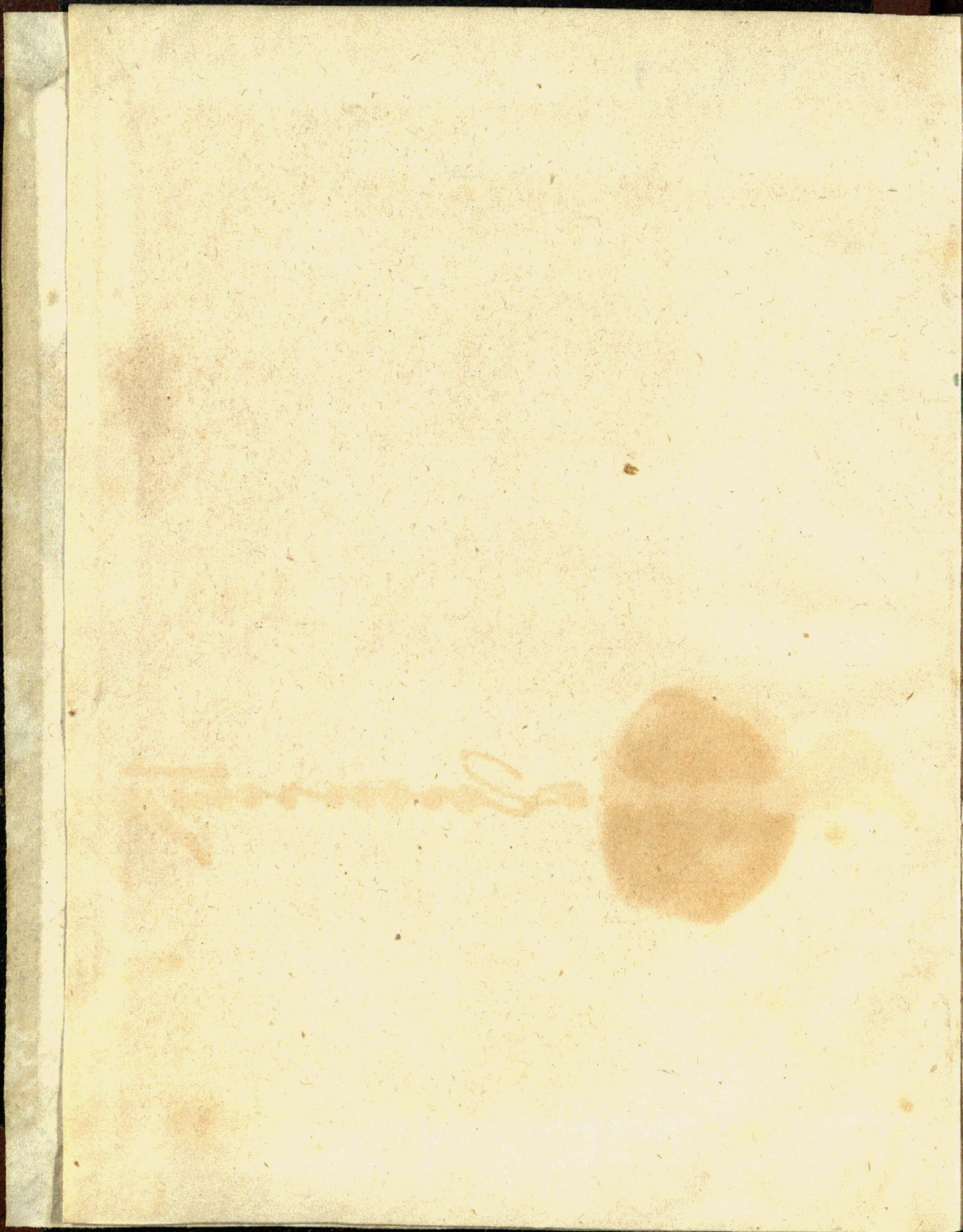

P196 I 280.2

P I 219

413 I 3a

~~Р 219~~
Р 19901 280.2

ПРЕОДНИЦА СРБСКЕ СЛОБОДЕ

ИЛИ

СРБСКИ АІДУЦИ.

Жалостна игра у пет делова.

Н а п и с а о

и Гимназији Карловачкој поклонио

Ђорђе Малетић.

(Ова је књига обдарена из фонда Г. Илије М. Коларца.)

У Карловци,
Митрополітско-Гимназијална Типографија.
1863.

№ 232618

[Illegible handwritten scribble]

[Large, dark, illegible handwritten signature or scribble]

[Handwritten mark or signature]

Л и ц а :

МИЉКО МРКНИЋ, најпре богат трговац, а после по-
главица аїдука.

СТРАШИМИР, најпре трговац, а после аїдук.

МУСЕЛИМ.

ОСМАН, његов Буљук-Баша.

МУСТАФА, потурченик.

ЉУБИЦА, Мрконићева жена.

ЛЕПОСАВА, „ сестра.

ВЕЉКО, }
РАНКО, } Мрконићеви момци.

ИГУМАН у манастиру Манасији.

ПАРТЕНИЈЕ, }
ІЕРОТИЈЕ, } иноци.

ІЕДАН ДЕРВИШ.

ЧУВАР, у Муселимовом двору.

АРАПКА.

СЛЕПАЦ с вођом (дететом).

ПРОСІАК.

НОВАК,

СТАМЕНКО,

ЖИВОИН,

ВЛАДИМИР,

БОЖКО,

СТАНИМИР,

БОЖИДАР,

СРЕЋКО,

МИЛИЋ,

МИРКО,

аїдуци.

ХУСЕИН, Муселимов слуга.

МУСА, богат трговац.

СЕЛИМ, прост Турчин.

БУШКО, увода аїдука.

БРЧМАР.

Два старца. — Сватови. — Кум, невеста и младожења
у сватовима. — Сељани. — Турци.

Време XVII. век.

Појава 1.

Пропланак. — Под растом стоји МРК ОНИЋ с неколико сељана.

1. СЕЉАНИН.

Бољег места од овога неznam.
Усамљено, ка несретњик прави,
Мами само невољне и бедне,
Који кадшто више себе гледе
Ка ономе, што с' одева сунцем. —
Седи, Миљко, па слободно кажи,
Шта те данас овуд' потерало.
Сви су ови моји пријатељи.
Наши стари пазили се лепо,
Па се томе и ми научили,
Те делимо и зло ка' и добро. (Поседају.)

МРК ОНИЋ.

А зар гдегод јошт имаде добра
У Србији, где нас кољу Турци. —
Наше добро тек у песми живи,

Остављајућ' невољнима спомен,
Какав б'иаше живот у јунака,
Да се данас сити наплачемо
На огњишту, где пепела нема.

2. СЕЉАНИН.

Јест, истина, незнан Мрконићу.
Такве речи из срдца нам вадиш.

3. СЕЉАНИН.

Наше добро: гора и самоћа,
А другови: јади, сиротиња.

МРКОНИЋ.

И досад су владали Султани,
И досад су Турци пашовали,
И досад смо Цару раја били;
Ал' је раја у сужањству своме
Могла сносит Паше и Везире,
Клањала се крсту незазорно
И давала Цару, што царово,
А остало уживала с миром
Што Бог даде за усладу сужњу;
Ал' времена тога данас нема.
Нашег чуда нико незапамти.
Данас крст се поклони месецу,

Умукоше песме по црквама,
Проплакаше кости светитеља
И њивот се у поноћи тресе,
Те с' кандила од ужаса гасе.
На гробљу се тужни чују гласи
Нарицања за Србијом бедном. —
Ту недавно кроз манастир прођо,
Задушбину светог Симеона.
Поноћ б'јаше, јасна месечина,
Из далека одіекују гласи
Од песама помамни Турака;
Совуљага страшно се одзивље
С песмом њука, што с' кроз гору бије.
На гробљу се крстови засветле.
Коњ ми рже, граби манастиру
И зазире као од авети.
Од копита топот одіекује
И рзање коња дочекује —
Док из гробља потмуло се зачу
Глас нечувен јошт људскоме уву:
„Леле — леле! — ох Србијо тужна,
Ја штали си данас дочекала!
Саме кости преврћу с' у гробљу,
Крв проврела из несретње земље,
Проливена од твоји јунака.“ —
Кроз кости ми страва подкраде се,

Те ободем коња бакрачлијом.
Како дођо светом манастиру
И сад неznam, ка' да у сну б'јаше. —
Кад у јутру обасјало сунце,
Ал' иноци, препаднути, бледи,
Показују ђивот светитеља
Преокренут и кандила мртва. —
Нашто, браћо, такво нам знамење?
Нашто лелек духова на гробљу?—
Нас се тиче, јадна браћо моја!
Што смо свету веру погазили,
Што смо чисти образ изштетили
И издали земљу прадедова,
Коју но су крвљу задобили.

2. СЕЉАНИН.

Како неће, кад се чуда чине
Код нас живи и на наше очи?
У недељу кроз Ђуприју прођо.
Пред каваном поседали Турци.
Барјам беше, пак се разиграли,
Те за пушком погрмљују пушке,
А „аман!“ се пуцњави одзивље.
Од беснила разпињу се Турци,
Те од беса пуца попуштају.
Зло нанесе стара калуђера

С три сељана друмом царевием,
 Те помамни опалише Турци
 У белегу, у сељане іадне.
 Мртав паде іедан од сељана,
 А другога обранише љуто.
 На то с' Турци гротом насмеіаше
 И с „аферим“ поздравише стрелце.
 Довукоше црна калуђера:
 „Читаі, попе, али као хоца,
 Да се пасіа неповрати душа
 У труп крмка као сушти ђаво.“
 Залуд моли и приклиње инок
 Да хоци'не молитве незнаде —
 Привезаше іадна калуђера,
 Ударише триіест дегенека,
 Па пустише, да с' корану учи,
 А мртваца одвукоше скотски
 Као праву некрштену веру.

СТРАШИМИР,

Па докле ће с' трпет' беззакоње?
 Нашто живот у таквом сужањству?

1. СЕЉАНИН.

Па шта ћемо, о моі Страшимире?
 Одкуд помоћ, ако Бога знадеш?

МРКОНИЋ.

Дајте, браћо, да се послушамо,
Да прегнемо сви на једну страну,
Шат се Богу образ развесели,
Шат нам небо над нама разгали.
Но пре свега, дајте веру тврду,
Да ћете се браћа сачувати,
Неиздати веру неверији,
Неокаљат' крста и братимства,
Непоновит' ране са Косова,
Па да кажем, одкуд помоћ свиће;
Да вам кажем, шта вам браћа раде,
Шта у своме срдцу сагревају
Рад' спасења и вашег и свога.

1. СЕЉАНИН.

Бог је вера, изневерит' нећу,
А тако ми Господ помогао!

2. СЕЉАНИН.

Тако видом нешто по свету,
Ако вером и кад преврнуо!

3. СЕЉАНИН.

Неимао среће ни напредка,
Ни од срдца рода ни порода;
Крст ми частни затр'о колено,
Ако браћу Турком изневерим!

МРКОНИЋ.

Све то није нашег Цара воља,
Већ' то чине Турци одметници.
Зато, браћо, да пишемо Цару,
Избројимо све невоље наше,
И молимо да одлакша муку,
И да стегне зулумћаром узде.
Цар ће рају можда послушати.
Данас једном сунце помрчало,
А сутра ће другом и трећему.
Нашто чекат' смрти без невоље,
Без суђена божијега дана?

1. СЕЉАНИН.

Али ако то прочују Турци,
Ко ће наше подносити муке?

МРКОНИЋ.

Зар с трпљењем мањи су нам јади? —
Без дима се нико неогреја.
Нехтедне ли Цар нас послушати,
Наћи ћемо у горици стана
А помоћи у десници руци.
Четовање биће благовање
А освета живота знамење. —
Ко 'ће мира, мора ратовати.
Громови се бију с облацима.

Да нам сутра лепши дан заруди.—
Браћо моја, Бог ви дао благи
Да с' у добру васда радујете,
Да невољу тек по другом знате;
Али ево сад настало време,
Да се нико неможе зарећи,
Да му јади неће прискочити
Које данас тек на другом гледа.
Змије с' чувај, док те не уједе,
Па и брата успавана буди.—
Човек с' теши поред туђе беде,
И своје га благо разведрава;
Ал' кад мука на срце се свали,
Сјајна срећа у целоме свету
Незалечи ране на срдашцу.
Неодвајај дакле туђе јаде,
Већ и к срцу ка' своје пригрли;
Брани друга, јер тим себе браниш.
Ко се топи за сламку се вата,
А зар наша мања је невоља
Где пропишта мало и велико,
Где се крвљу земља напоила? —
Ја се немам страшити ничега.
На ме Турци насрнут' несмеју
Код берата Царем дарована;
Ал' ме туђи јади савладаше,

Разплакаше срдце у грудима.
Немоіте се предомишљат', браћо,
Где се тиче земље и народа,
Да вас ваша земља непроклиње,
Да нестигне суза сиротиње
Ваша чеда и унучад позну.
Бог судбином света располаже,
Ал' му човек на земљи помаже.
Штогод човек учинити може
Ил' за своју ил' за туђу срећу,
Нек' тренутак іе дан не пропушта.
Буіно лети време окриљено,
На нас троме необзире с' никад,
И што іедан однесе тренутак,
То векови често неповрате.

СТРАШИМИР.

Шта с' ту има дуго предомишљат?
Причекаі ме по године дана,
Пак ћу донет' тисућу подписа.

МРКОНИЋ.

Неможе се чекат', Страшимире!
Дуже време осветљава таіне;
Наісветиіа истина се скврни
Кад кроз уста недостоіна прође.
Намера би наша спасоносна

Сто језика оштри задобила,
Те постала право чудовиште
И страшило Турком, ка' прилике
Кад се јаве на звезданом небу.
Важно дело дуго се премишља,
Ал' се врши, што се брже може.

3. СЕЉАНИН.

Мудро збори Миљко Мрконићу
Као старац, што прошао света
И претрес'о на решету лета.

МРКОНИЋ.

Ваља поћи сваком међ' познате,
Коима се поверити може.
У кога су врло скупе речи,
У ког' разум у тишини смишља,
И ком прси врело чувство шири:
Том се може поверити тајна.
Кад овако запнемо срдашца,
Стећ' ћемо се, ка' горски облаци,
Да заједно сузе пролијемо.

1. СЕЉАНИН.

Ја пристајем с' Миљком Мрконићем.

СТРАШИМИР.

Да л' ви, браћо, на то пристајете?

2. СЕЉАНИН.

А ко неби уз таквог пристао
Макар знао изгубити главу ?

3. СЕЉАНИН.

Заложио б' и спасење моје,
Кад о добру браће тако ради.

МРКОНИЋ.

А кад ћемо с' и где сакупити ?

1. СЕЉАНИН.

Кад ти рекнеш, Миљко Мрконићу,
И где рекнеш, разборит и мудар.

МРКОНИЋ.

Ја би рек'о, о Тројици, браћо !
Дух је свети тад' у огњу сиш'о
На Христове свете Апостоле,
Обасја их лучом са небеса,
Да о вери причају по свету.
Нек и на нас слети сакупљене,
Да нас мучне орабри, умудри :
Којим путем борит' нам се ваља,
Да неб' месец крстом овладао,
Да неб' верне гњавили неверни,
Да се смире кости светитеља.

1. СЕЉАНИН.

Хвала, Миљко, на беседи таквој,
На беседи и на мудровању,
А највише на меканом срдцу,
С туђи јада што се разжалило.
Ко те неби таква послушао?
На том дакле и ми остајемо,
О Тројици да се састанемо. —
А где ли си место изабрао?

МРКОНИЋ.

У Магличу пропланак малени,
На венцу је кршевите горе,
Одовуда идући кроз кланце
Ка истоку с леве стране друма.
Код потока наћ' ћете пастира,
И ако вам на питање ваше:
„Како ли је ноћу путовати?“
Одговори: „сад се месец једе,“
Слободно га за пут упитајте,
Јер друге ће на друм упутити.

2. СЕЉАНИН.

Згодно место.

СТРАШИМИР.

Тајно и скривено,
Као гњездо у зеленом лишћу.

1. СЕЉАНИН.

Рад'те, браћо, како вас Бог учи;
А ето нас о Тројици к вама
С неколико одабрани друга.

СТРАШИМИР.

Где је слога, ту и срећа цвета.
Где с' двојица грле и рукују,
Ту је увек и Господ по среди.

МРКЕНИЋ.

Сад айдемо свак на своју страну,
Ја у Грузију, Страшимир у Мачву,
А ви, браћо, куд је коме воља.
Нек вас прати Господ са небеса,
Благослови ваше предузеће.
Да с' у здрављу опет састанемо.

1. СЕЉАНИН.

С Богом пош'о, врли Мрконићу.

2. СЕЉАНИН.

Пођи здраво, крило соколово.

МРКЕНИЋ.

С Богом, с Богом, моја браћо драга,
Поздравите и осталу браћу:
Док је њима Миљка Мрконића
Нек' се теше и крсту се моле:
Бог је свима отац милостиван. (Одлазе.)

Појава 2.

Пред Кафаном.

**МУСЕЛИМ. МУСТАФА. ОСМАН. СТРАЖА.
НЕКОЛИКО СЕЉАНА.**

МУСЕЛИМ.

Што ту риту дотерасте, Турци? —
Шта је раіо, плевe пуна главо?
Шта си опет сагрешила лудо?
Од тебе ми нигде мира нема.

1. СЕЉАНИН.

Тежко нам је, о, наш Муселиме,
Што на правди Цара великога
Данас чудну муку подносимо.

МУСЕЛИМ.

Да л' та мука дође од патоке,
Која слаби заврте вам мозак,
Те с' кољете ка' пси међу собом?

1. СЕЉАНИН.

Патока је шербет сиротињи,
Те је пије, да угуши јаде,
За тренутак да се бољем нада,
Заборави, да је сужна раіа;

Ал' патока незаврте мозак
Оном, кога тупим ножем кољу,
Нит' подиже крв на брата свога.
Ми се лепо међ' собом слажемо
Као браћа у невољи равна.
Од Турчина нас несрећа снађе.

МУСЕЛИМ.

Море, раіо, пред ким тако збориш?
Што си тако језик опружио?
Та ја нисам рита из пепела,
Да се жестиш и да с' обрецујеш.—

1. СЕЉАНИН.

Срдце ми се у грудима цепа,
Па ми речи и саме излећу.
Отеше нам Турци зулумћари
Нашу земљу и баштине красне.
Чим ћемо се одсад заранити?

МУСЕЛИМ.

Зар је земља твоја отчевина?

1. СЕЉАНИН

И боља је него отчевина,
Јер ме стала крвавога зноја
Док сам густу шуму разкрчио.

МУСЕЛИМ.

Бре, ђауре, царева је земља.
На сабљи је Турчин задобио,
А ти данас тражиш отчевине?

1. СЕЉАНИН.

Јесте Султан земљом овладао,
Ал' је земљу раји оставио,
Да зарани своју сиротињу.
Њом се немож' нико накитити.

МУСЕЛИМ.

Цар недаде своју земљу раји,
Већ Турцима, своим синовима,
Што ће целим светом задрмати,
А вама је уделио радњу,
Да се њоме Турци наслађују.

1. СЕЉАНИН.

А што Цару на земљу плаћамо,
Кад ту земљу неостави нама?
Чим ћемо се Цару одужити?

МУСЕЛИМ.

Крчте другу, па се одужујте.

1. СЕЉАНИН.

Па и другу да заузме Турчин?
Друго мишља, да ћу чут' од тебе,
Јер то исто и Кадија вели.

МУСЕЛИМ.

Кадііна с' никад непориче,
Іер Кадііа по корану суди.

1. СЕЉАНИН.

Ниіе тако, честит' Муселіме!
Отимање ниіе Богу мило,
А іа недам моіе крчевине,
Даби знао и Цару се тужит'.
Ниіе с' правда сва у хоце с'била
Ни у ваше злосретње Кадііе.

МУСЕЛИМ.

Шта, шта, море?— шта то рече, раію?
Біі, Османе, да нетруіе раіу,
Уби псето, што зубима прети,
Па нек' иде, нек' се тужи Цару.

1. СЕЉАНИН.

То и тебе чека, Муселіме.
Ти мен судиш, а Бог сваком суди,
Али зверу сваки с' одужуіе.—

ОСМАН.

Аіде, куію, да ти кажем пута,
Коіи води у Цареве дворе.

(Одтераіу сељане.)

МУСЕЛИМ.

Ах — што немаш сто живота, хуло,
Па да т' редом са сваким раставим. —
Ха, ђаури, колено проклето!
Та ја ћу вас знати укротити. —
У срдцу вам крије се жестина,
Која увек у невољи продре,
Ка' подземни кад покуља пламен. —
Ови нешто спремају, Мустафа?
Јер одкуд то, да се роб противи
Господару од неког времена?
Јеси л' чуо како одговара?
У кога ли с' ова рита узда?
Да л' у свога Миљка Мрконића,
Ил' у нашег великог Везира,
Кога Миљко благом заслепио?
Везир незна, шта је гола раја:
Повлади л' јој црно изпод нокта,
Од часа ће тлачит' господара,
Појеле' ће сести на столицу.

МУСТАФА.

Неће бити, добри господару,
Да се раја у Везира узда,
Кад свачија то говоре уста,
Врана врани да невади очи.
Ту је нешто друго сакривено.

Миљко нешто у потаји мути,
Већ ти пусти твога верног роба
Да кроз народ као инок прође,
Пак ћу дознат', шта је и како је.

МУСЕЛИМ.

Ти да дознаш од лукаве раје?
Ова раја колико је проста
Простом оку, што свет непознаје.
Толико је подмукло-лукава:
Превез' ће те жедна преко воде.
Ти пред собом сиња роба гледаш,
Мислиш искре од слободе нема;
Ал' то с' права лија притајала, —
Док с' одмакнеш, прене с' из мртвила.
Проклето је то људско колено,
Векови му неће одолети,
Нити пламен слободе угасит',
Коју црне горе усладише
Од детињства, од куриачке ложе.
Колико је од Косовске битке
Што је тишти сабља мусулманска! —
И та вера непромени ћуди! —

МУСТАФА.

А како ће променити ћуди,
Кад је свашта горко опомиње,

Да је некад србско царство било,
А данас га іача сила тишти.
Како ће се ђаур приволети
Да Турчину без гуњђања служи,
Кад му слепци уз гусле казују
О іунаку Краљевићу Марку,
О Милошу, Рељи крилатоме,
Страињ-Бану — и какви іи нема —
На срамоту своіи господара;
А ви на то тек скрстили руке!
Робу ваља затрт' знак слободе.
По црквама види Светитеље,
Свете мошти од своіи краљева,
А ви б' хтели, да іи неспомињу.
Изтребите опаке остатке,
Попалите цркве, манастире,
Разтераіте црне калуђере,
Затворите гусларима уста,
Пак ће раіа лепо мировати,
Попримати веру Мухамеда,
А с њом своіу крвцу изменити;
Ал' овако добра бити неће.

МУСЕЛИМ.

Ти л' то сбориш? — а ришћанин био?!

МУСТАФА.

Био само, по несрећи мојој,
Ал' верујем данас Мухамеда.
Крив ли слепац, што незнао сунца?
С новом вером ја прогледа слепац
И дивоте угледа небесне.
Је ли чудо, што сад боље мислим?
Где би крст се с месецом мерио
Који светли вас — целоме свету? —
Поред вере и рода се стидим;
Али шта ћу? судбина непита
Ког би рода ко желео бити,
Већ га пушта ка' тикву низ воду,
Да с' по свету о безумља бије
И изпашта грехе праотаца.
Грк сам био, притворан, невољан,
Ком никаква глава неверује,
Што окаљ'о образ и поштење;
А данас сам мојом лепом срећом
Правоверник по срдцу и делу,
Славим Бога, што с' избави рода,
Који к слави пут ми пресецао.
Теби служим, врли господару.
Па с' поносим с таквим господарем,
И никакве неосећам жеље,
До те једне: удворит' се теби

Као веран и послушан слуга. —

Но ако се тим замери теби,
Што са срдца превалио жељу,
Неби л' Турци укротили рају, —
То опрости безазленом срдцу,
Које с' незна притварати мучки
И облачит' одело лукавства
Где истину верност измамљује.

МУСЕЛИМ.

Мудро сбориш, мої Мустафа врли.
И ја знадем, у чем греше Турци,
И ја видим, да то на зло служи;
Ал' шта ћемо, кад то Султан незна?
Остави им попове и цркве
И у њима Светитеља мошти —
Па ко с' може Цару противити?
Раја му је само по имену,
Да му нешто тек на тутун плаћа,
Па доста му, да с' господар зове.
Чија глава ту мудроват' може?

МУСТАФА.

Ваљало би Цару доказати,
Каква му је подіармљена раја,
И шта с' може излећ' из јајета
Мајушнога и незнатна оку.

Из іаіета, баченог у песак,
Крокодил се рађа страовити.—
Ако с' ова неизтурчи раіа,
Вера и Бог, прикучи' ће с' време,
Коіе ће вам загорчити чашу.
Султан незна ту опаку раіу,
Што іе само из далека сматра,
А и гром іе из далека мали;
Грдне звезде на високом небу
Због даљине ка' зрна се чине,
А могле би земљу прогутати.—
Вера с' чини, да неможе ништа
Код оружја и код іаче силе;
Ал' іе вера од оружја іача,
И тврђа іе од свакога града.
Нек разсуди наш велики Султан,
Да му вера десна рука біаше,
Коіом силна царства уіармио.
Колико іе милиона пало,
Што свак своіу узносио веру!—
Веру дакле ваља узет' раіи
Покорит' іе светцу Мухамеду,
Да стечете вашоі души места.
Іер наіпосле, шта сте урадили,
Што сте раіу само покорили,
А коран сте ногом погазили,

Оставили неверником Светце,
Кад велите, да тек војујете
Због корана и вере нам свете,
Неби ли је по свету просули
Ка' по башти смиље и босиље?—

МУСЕЛИМ.

Да с' вратимо Миљку Мрконићу.
И ти л' мислиш, да с' у њега узда
Ова раја змија у процепу?

МУСТАФА.

Ја би рек'о, а и би'ће тако.

МУСЕЛИМ.

Ал' кад Миљко с' увати у кљусу,
Неће л' раја оборити крила,
И стишат' се, ка' без ветра море?

МУСТАФА.

Ал' је Миљка тежко уватити.
У кљусу се мучно вата лија.

МУСЕЛИМ.

Сила ће га нагонит' на кљусу,
Те ће куја престат' размишљати.
Ево шта сам данас наумио:
У Миљка су до два редка добра,
Кажу људи лепоту сестрицу,

Кажу дивну Гркињу љубовцу.
Тако веле и причају људи,
Да ће памет човеку занети
Ка' Хурије из небесна раја.
Од тог доба све о њима сањам,
Пак сам данас на једно смислио:
Уграбит' му љубу и сестрицу. —
Жестина ће нагонити Миљка,
У оружју да помоћи тражи,
Ил' да рају на побуну дражи.
Ја знам Миљка огњена и нагла,
Он ће планут' као огањ живи,
Те ће своја сагорети крила.

МУСТАФА.

Није добро мили господару.
Мрконић је срдца јуначкога,
Мрконић је срдца жестокога.
Ти ћеш лако огањ распалити,
Ал' кад огњем сви крајеви букну,
Оћеш ли га моћи угасити?

МУСЕЛИМ.

Султан ће га силом угушити,
Раја пашће натраг у сужањство
И ислам ће крст јој притиснути,

МУСТАФА.

Али онаі редко лови рибу,
Који воду рад себе замути.
Ко је своју іошт палио кућу
Да злотвора спржи и уништи? —
Човек, желећ' изтребит' пацове,
Зечеве је питоме довео,
Ал' зечеви кућу подкопаше,
Те поклопи кућа домаћина. —
Тераш лиса, изтера' ћеш мечку. —
Прођ' се тога, добри господару.
Злоіе дражит' против себе лава.
Мрконић је срдца жестокога,
Разпали' ће огањ у народу
Те ћ' и теби крила сагорети.
Док с' угаси то пламено море,
Многе ли ће чалме остат' пусте,
Многе ли ће закукати маіке.
Но с' ти прођи Миљка Мрконића,
Ако с' у се поуздат' неможеш
Изпод руке укинут' га с ногу,

МУСЕЛИМ.

Ко ће Миљка укинути с ногу,
Кад се чува боље и од ждрала?

МУСТАФА.

Тад га с' прођи и остави врага.

МУСЕЛИМ.

Чуі, Мустафо! право веле људи:

Краі мудрости кола су лудости.

Кад би с' човек тако огња боі'о,

Неби никад ни креснути смео,

А камо ли њим се огрејати.

Кад би човек све на длаку цеп'о,

Измишљао последице може,

Страшило б' га и јело и пиће:

Залогатем задавит' се може,

А пићем се може загрцнути. —

Страшљивац се и од сенке плаши,

Чини му се да је цин до неба,

Ил' с рогови сатана из пакла.

Морам Миљку уграбити љубу,

Да би знао изгубити главу.

Покупи' ћу по избор јунаке,

Обећа' ћу Мрконића благо —

Од Миљка ће триста јада бити —

МУСТАФА.

Ал' разсуди, врли господару,

Није л' боље кљештицама ватат',

Него жећи руке без невоље?

Желиш љубу Миљка Мрконића!
Зар с' ту мора проливати крвца? —
Неид' силом на двор Мрконића;
У њега је по много оружја
И момака као љути паса,
Пак ће пасти крвца до колена,
Можеш и сам лако погинути,
Ил' погинут' или допасть рана.
Свакоіако учини' ће с' брука,
Па је бруку тежко поправити.
Већ ти пођи ка' смрт изненада
Кад Мрконић nebude на дому.
Ко ће знати, ко ће веровати
Да му љубу Муселим зароби?
Ко ће смети зуба промолити
И издати тебе господара
Од момака и од слугу твоји?—
Свак ће рећи: аїдуци су били,
Те побрали Мрконића благо,
Па одвели и сестру и љубу.
Да би боље траг іошт заметнули,
Посла' ћемо чету у потеру,
По облаку да аїдуке тражи.
Тако ћете сломит' Мрконића
А без сваке муке и невоље.
Нема станка срдце заплакано.

Туга ће га гонит' ка' помамна
По врлети, станишту зверова,
Да с' аидуком освети крвнички,
Док му іади разум непомере,
Па ето ти згоде и прилике,
Да га мукла заседа поіеде.

МУСЕЛИМ.

(После кратког ђутања.)

И то није на одмет, Мустафо.
Размисли' ђу, шта ми чинит' ваља.

— 33 —
Турци се тајно утврђују
у овоме крају. И тако
II. у овоме крају

Појава 1.

Шума, у њој крча, пред којом седе сељани.

1. СЕЉАНИН.

Да л' је у вас боља срећа, браћо,
Него у нас, ојађеног робља?

СТАРАЦ.

Зла нам срећа, а јошт гори живот!
Наша срећа к небу одлетела
Да се никад бедним неповрати.
Лете данци и године носе,
Ал' све горе, црње, жалостније.

1. СЕЉАНИН.

Свуд је дакле беда и невоља.

2. СЕЉАНИН.

Свуда, брате, немож' бити већа.

СТАРАЦ.

Све отеше Турци бесомучни.
Сад им ништа друго неостаје,
Већ да с' ладном нашом крвљу ране.

2. СЕЉАНИН.

Па и то су давно већ почели.
Колико ии појела је ноћца!
И сам Бог зна, шта ће до последка
Дочекати наша тужна земља!
Мучениче, свети Кнез — Лазаре!
Кад погибе на Косову равну,
Што недиже мало и велико,
Старо, младо, іако и неіако,
Ил' да земљу нашу одбраните
Свиколици ил' да изгинете,
Уштедите потомцима іаде.

(Чује се из горе песма:)

Листаі, горо, кукаі кукавицо,
Те позлеђуі несретњику ране!
Зеленило, ти се невратило,
Ти си мога срдца огледало:
Зелен іед іе око срдца мога.
Кукавицо, кукаі без престанка,
Те оплакуі моіе грдне іаде!

СТАРАЦ.

Тако с' туга у песми излива,
Мртва гора с тугом се одзива,
А невоља све нам већа бива.
Тужи, синко, и гори се іадаі,
Ал' се добру никаквом ненадаі!

Појава 2.

СТРАШИМИР. ПРЕБАШЊИ.

(Страшимир љутит; ништа неговори, само стреља очима,
као да би кога тражио.)

1. СЕЉАНИН.

Страшимире, наше поуздање!
Добро дош'о браћи у невољи. —
Оди седи, те нам видај ране. —
А што си нам сјетав и невољав?
Куд ли си се тако подигао?

СТРАШИМИР.

Да са срећом у коштац се ватам.
Роб је доста подносио јада,
Сад ће гледат' јад на господару.

1. СЕЉАНИН.

Шта то сбориш, прико Страшимире?

СТРАШИМИР.

Ништа! — С неба говоре громови,
Да су људи сад постали жене.
Жене, жене! — Зар то није ништа?

2. СЕЉАНИН.

Јест, истина, с' тог нас зло и гони.

СТРАШИМИР,

Нек нас Турци кољу ка' іагањце,
Нек од маіке отимљу насишче
И сву наду, све радости старца
У гроб црни нек саране грозно —
Ми ћемо се покорават' робље,
Іер — то тако судбина доноси. —
Смрт! смрт!

1. СЕЉАНИН.

Іа га іошт невидо таква!

СТРАШИМИР.

Ха! ви срдца немате у грудма
(Вата іедног за руку и приноси іе к срдцу.)
Амо руку, па осети, живот
Како с іавља, кад ће да с' угаси.
Осећаш ли луну срдца бедна?
(Баца му руку.)

Одлаз'! твоіа крв іе усирена;
К' срдцу стазе све су вам зарастле,
Нит' іе икад на груди вам спав'о
Синак, отцу сав понос и дика. — —
Ви незнате, шта сам изгубио! —
Ха! — сина ми — сина уморили! —

1. СЕЉАНИН.

Сина твога? — твог Спасоіа?

СТРАШИМИР.

Њега! —

Ох! да могу да потресем земљу;
Ил' да небо стрпоштам на земљу,
Да прогута све што на њоі живи! —
А ваі, сине, моі животе мили,
Како ће те прегорети бабо!
Како ће те осветити бабо? —
Ако с' ико после смртн іављ'о,
Ти ми с' іави, моі соколе сиви,
Да се крви нагледаш душманске,
Што ће тужан бабо проливати! (Хуче.)

1. СЕЉАНИН.

Ко л' те тако, тужан, оіадио
Ко л' животу сунце помрачио?

СТРАШИМИР.

Ох! зашто ми позлеђуіеш ране! — —
Млад и зелен, ка' зелена іела,
Оде у гроб без замене сваке. — —
Ал' тако ми Бога великога!
Сав ћу живот у освету стопит',
Крв проливат', крви опет тражит'

И у смрти налазити радост! —
Осман-Аго, змию у стенама,
Та нећеш се наносити главе,
Ма змајеви бранили те љути!

1. СЕЉАНИН.

Дакле Осман, познат крвопија?

СТРАШИМИР.

Син ми стоја пред Ранковом кућом
И с Босиљком заметао шалу.
Прође љути крвник Осман-Ага,
Загледасе у девоиче младо,
Счепав коња за руку девојку.
Мој Спасојче почне бранит' куму,
Те га Турчин малом пушком уби! —
Уби! уби! — а ја јоште живим —
Живим свету на срамоту грдну! —
Одем у суд, ал' ми суда нема.
„Ко сведочи?“ — Сведочи' ће људи.
„Зар ђаури? По нашем корану
Немож' сведок бит' ђаурин никад.“ —
Кад је тако, ја ћу тражит' правде
У десници и оружју верном.

СТАРАЦ.

Благо вама, изумрла браћо!

Оі, и іа сам полак већ у гробу,
Јошт дан који, пак ћу наћи мира,
Склопит' очи, да негледам чуда.
Ко остане, нек' за небо с' вата,
Ил' нек' скаче у провалу с брега —
Друга лека нема невољама!

СТРАШИМИР.

Нема, старче? нема друга лека?
Ха, несретњи! приклоните главе
Сви, у себи што немате срдца,
Па ударцем іе дним да вас спасем!
Нема лека? — О громови неба!
Нема лека! — Іадна трула главо!
Зар ти тражиш изван себе лека?
Бог ће ваљда чудо учинити
А громове с неба оборити
Да изтреби Турке крволоке?
Ко у себи помоћ неналази,
Нека кука, нек се кињи горко,
Бољи живот таі незаслужуіе.
Ко неуме іуначки умрети,
Таі неуме ни живет' ка' људи.
Удри, гњави, кољи и затири,
Смрт іе сладка у освети крвноі.

СТАРАЦ.

Е мої синко, прошла су времена,
Кад су Србљи таква срдца били.
Іуначство је данас изумрло,
Следила се у жилама крвца
Іошт с Косова поља несретнога.
Сад већ іедан за другог неживи,
Већ свак за се и за своіе іаде.

СТРАШИМИР.

Ха! несретњи, іошт с Косовска греха!
Вама іарам ниіе додіао?
Робства ланци зар вас іошт нетиште?
Ид'те, робље, пуз'те као црви,
Љуб'те Турком ноге и папуче,
Подводите љубе веренице,
Іединице нељубљене кћери,
Неби л' тако омилили Турком,
Неби ли вас од милости грдне
За кметове гдегод наместили,
Заіеднички да глобите раіу,
Док вас іедном од милости нове
Господари на колац набиіу,
Да вас вране и орлови кљуіу,
А да вам се нигде незна гроба. —
Ком се живи у животу таквом,

Нека живи, нека јаде сноси.
За ме нема већ живота друга,
Већ у гори да потражим стана
И да с' Турком крвљу одужујем.
Ја ћу пузит' као љута гуја
По врлети, кршу и стенама,
Дружи'ћу се са зверињем страшним,
Братимит' се с' ноћним страшилама—
Све ћу сносит' радо и весело,
Само да се зверова натучем,
Та, Турака, гори од зверова.—
Кад им ветрић и мириси липе
Кроз горицу стану мамит' песму,
Ја ћу им је зрном угушити;
Код потока кад с' уставе жедни
Да напоје себе и коњица,
Из потока нека цикне гуја,
Ладну воду нека главом плате;
Кад се с љубом у ложници грле
Или пород од срдашца љубе,
Пукотина изда' ће им грдне,
У љубави смрт ће загрлити.
Свуд ћу клати, гњавит', затирати—
Нек уздркће Турчин од ајдука!

(Одлази. Сви гледе за њим зачуђени. С друге стране до-
лази Турчин.)

Појава 3.

ТУРЧИН. ПРЕБАШЊИ.

ТУРЧИН.

Меанџија! — каву!

КРЧМАР. (изнутра.)

Одма, Ага!

ТУРЧИН.

Миш'је вере! тако ли се ради,
У меани вас дан зевајући?

3. СЕЉАНИН

Прости, Ага —

ТУРЧИН.

Ни речице више!

Ти л' се, робе, усуђуиеш сборит'?

Да нежалим поарчити пра'а,

За часак би, іадан, научио

Како с' мучи и господар слуша.

(Пуни чибук.)

Погле само, како с' скаменили! —

Ватру море! — кучке и скотине!

А! да ми је само вас изтребит',

Ма с' немог'о после лебом ранит',

Те би тако омилио Светцу,

Од згадије што очисти земљу.

(Сељанин му доноси угљен у кљештицама.)

Нуто бега! ожећи ће руке!

Руком ватру ту привати, курво! (Ћуши га.)

Пас'ја веро, тако ли се служи?

Појава 4.

СТРАШИМИР. ПРЕЂАШЊИ.

СТРАШИМИР. (На страни.)

Ха! — сад! — сад ћу окрвавит' руку,

Први пут се сукобит' са смрћу. —

Ти се нећеш натраг вратит' були,

Ни загрлит' теби сладка чеда,

Љуте гује од једовна срдца.

(Гасно.)

Потурице, штене од блуднице!

Зар јуначство на раји огледаш,

Без оруж'ја што пред тобом пузи? —

Иди твоме Мухамеду Светцу,

И похвали с', како с' клао рају.

(Потегне из мале пушке, но Турчин опали пре, али га про-
маши.)

Зла ти срећа, гујо присојкињо!

Не бије се тако из пушака

Већ овако. (Опали из пушке. Турчин посрне и стро-
пошта се.)

Држ' се бре Турчине!
Ха! што падаш? зар је тежко зрно?
Иди, хвали с' Турком на дивану,
Да си нове задобио пушке
А без паре на мејдану славну.

(Приступи му ближе.)

Гле, како се умирила зверка!

Појава 5.

КРЧМАР. ПРЕЂАШЊИ.

(КРЧМАР доноси каву, и препадне се, видећи ТУРЧИНА мртва. Сви стоје као окамењени.)

СТРАШИНР.

(Гура Турчина ногом.)

Еј, Турчине! олади се кава! —
Како уста муком умукоше!
То се зіало наситит' немогло
Туђим добром и крвавим знојем,
А једно га сад засити зрно!

(Спазивши крв.)

Крв! — Ха! — зар и господари носе
У жилама крвцу ка' робови?
Зар сте и ви ка' и раја смртни? —
О страшила и ђавола слуге!

(Умаче руку у крв.)

Сине мили, сунце помрачено!
Гледај турска како с' пуши крвца!
Ова ми се рука осушила
Ако крвцу престане проливат'
Докгод траје искре од живота! —
Сиђи, сине, па твог бабу прати,
Кроз све страве смрти и живота,
Ран' се крвљу, ако крв те рани,
Блаж' се смрћу, ако смрт те блажи!
Кунем ти се Богом истинијем
Да се до'нда оставити нећу,
Док Османа с гробом несаставим —
Ил' ћу пасти ка' што отац треба.

КРЧМАР.

Шта уради, да од Бога нађеш!
Што нас баци у невољу такву
Да у лудост изгубимо главе?

СТРАШИМИР.

Таква глава у лудост и живи.
Ма кад дошла смрт по твоју главу,
У невреме неће никад доћи.

(Узима пушку од Турчина.)

Тебе Туре наменило раи,
Да је горе затиреш од куге,
А сад ћеш се осветити Турком. —

С Богом іадно и несретно робље!
Ако с' иком икада досади
У зулуму и невољи грдної,
Нек потражи гором Страшимира
Међ' вуцима и међ' страшилама. (Одлази.)

1. СЕЉАНИН.

Ао прико, да зле ли си среће!
Код твојега блага небројена
Да останеш без верне љубовце,
Па наипосле и без іединчета!
Код толика твога путовања
Сад те сломи сила у аїдуке,
Да с' пребиіаш по горици ладної
И да грлиш дрвље и камење! —
Иди, брате, гора ће те примит'
Као маїка изгубљена сина,
Јер ти овде већ живота нема.
А тако ми моје вере тврде,
Да ми није младе невестице
И неіака чеда у колевци
Не б' те данас оставио сама,
Да би знао бит' гавраном рана.

2. СЕЉАНИН.

Јуначка му с' посветила рука
Што укиде овог са живота.

Многе ли је мајке уцвелио,
Многе љубе за срдце уіео,
Он показа први данас чудо,
Да и Турчин може погинути
Кад се робу смркне пред очима. —
Иди, брате, Бог те чув'о свуда!
Небрини се, нећеш бити самац.
Турска сила нагони' ће многе,
Да одбегну гори у аїдуке,
Па дружине ето теби лене.
Причекај ме до два до три дана,
Док набавим светлога оружја,
Ето мене у дружину твоју.
Отца су ми умлатили Турци,
Мајка ми је од жалости свисла,
Сестре немам, а љубовце немам,
На част брату рало и волови.

СТАРАЦ.

Земља тврда, а небо високо,
Незна човек, шта је горе, прње,
Ил' да с' брани, ил' да трпи іаде.
Ако сноси, зло се продужује,
Ако с' брани, чекају га муке
Јошт страшније и од саме смрти,

Док најпосле смрћу га уморе.
Јадна земља, шта си дочекала!
(Чује се топот од коња.)

КРЧМАР.

Еј, по Богу! пропадосмо, браћо!
Ево нашег страшног Муселима.

Појава 6.

МУСЕЛИМ. МУСТАФА. ГОМИЛА ТУРАКА. ПРЕБАШЊИ.

МУСЕЛИМ.

Овде ћемо мало починути
Нека коњи од умора дану.

1. ТУРЧИН.

(Спазивши мртваца.) Шта је ово?

2. ТУРЧИН.

Правоверни мртав!

МУСЕЛИМ.

Шта? ко мртав? (Скупесе око мртваца.)

1. ТУРЧИН.

Из пушке убијен.

МУСЕЛИМ.

(К Србљима.) Ко га уби? Што неговорите?

2. ТУРЧИН.

Кроз срдце му зрно пролетело.

МУСЕЛИМ.

И висте се могли усудити
Дићи руку на свог господара?

(Изтргне сабљу.)

А, погана једна неверио! —

Ал' не! — мала б' то освета била.

У поворку све њи повежите.

СТАРАЦ.

Немој, Ага, задават' нам јаде

А на правди, тако т' жива Бога!

МУСЕЛИМ.

Ти л' се правдаш, матора дртино?

Да си млађи, кожу би ти сдер'о,

Ал' овако, нећеш преболети,

А деци ми треба такво кљусе.

Ви скотови! Ви л' дижете главе

Из прашине, где вас баци Пророк?

А јадно вам млеко материно

Што сте некад штенци посисали!

Та свет ће се купити на чудо,

Да с' нагледа ваши грдни јада,

Па да дркће и да се камени.

Нека позна робље господара! —
Ко га уби? казуі меанција,
Или ћу ти конак претурити,
Оковат' те у синџире тежке,
Да робуіеш за живота твога.

КРЧМАР.

Страшимир га уби, Муселиме,
Из Жабара, села маленога,
Да освети смрт іединца свога,
Па с' одметну крвник у ајдуке.

МУСЕЛИМ.

Нечувене измисли' ћу муке,
Да пропишти као љута гуја. —
А ви, кучке! — жалостна вам мајка!
Ви гледасте, како роб убија
Господара, досад нечувено,
Па пустисте да ајдук умакне?
А тако ми Светца Мухамеда,
Очи ћу вам живим изкопати,
Па вас тако прегнут' с воловима,
Да ледину изорете тврду.
Вежите іи. (Турци іи почну везивати.)

СТАРАЦ.

Ох, видиш ли Боже!

1. СЕЉАНИН.

За нас нема већ ни Бога више.

МУСЕЛИМ.

Јошт сте бесни? — Сад ћете бит' мекши.

Водите их, па их изпрашите,

После пун'те пепелом зобнице,

Па им о врат исте обесите,

И одоздо чешће ударајте,

Нек им пепео љутину угуши.

Вуците их. (Неки од Турака одведу сељане.)

Спремите се, да с' кренемо даље.

(Осим Муселима и Мустафе, сви одлазе, вукући мртваца.)

МУСЕЛИМ.

Но, Мустафо; шта уради тамо?

Је л' на дому Миљко Мрконићу?

МУСТАФА.

Ка' што ваља за те, господару.

Мрконића већ одавно нема,

У двору му до две до три слуге,

Моћи ћемо обе уграбити

А без свака стра'а и невоље.

МУСЕЛИМ.

Па кад нема дома Мрконића,

Јамачно си видео девојку?

МУСТАФА.

Видео сам, зло је невидело!

МУСЕЛИМ.

Је л' истина, што причају људи,
Да је лепше у Ђаура нема?

МУСТАФА.

Господару! право да ти кажем.

Кад је јуче смотри на чардаку,

Занесе ми сву памет до мрве,

Сва се гора са мном окренула,

Помрче ми данак пред очима

Од лепоте младе Лепосаве.

А благо си ономе јунаку,

Што ће такво злато загрлити!

МУСЕЛИМ.

А да л' виде љубу Мрконића?

МУСТАФА.

А што ћу ти казивати лудо?

Пођи собом, пак да видиш чудо.

Ко ту неби памет изштетио,

Гледајући љубу и сестрицу,

Тога нема, по мојој памети.

Ако с' вид'о зору на планини,

Кад се небо од сунашца стиди:

Таква ти је сеја Мрконића.
Ако с' вид'о јутро на језеру,
Кад с' у њему огледа сунашце :
Таква ти је љуба Мрконића.
Већ ти скочи, непочаси часа,
Ако мислиш уграбит' девојку
И обљубит' љубу Мрконића.
Јер је јунак дуго зачамао,
Нак се може јошт и данас вратит',
Путу нема ка' ни смрти рока.
Ако ли нас Мрконићу нађе,
Препашћеш се ка' што никад ниси.

МУСЕЛИМ.

Небудали, женска страшљивицо!
Ја с' небојим Миљка Мрконића. —
Но да с' таквим разговором празним
Непротече у лудост нам време,
Изпричај ми твоје путовање
По Србији и крајинама њеним.
Јеси л' мог'о како разабрати,
Како мисли о Турцима раја?
Има л' кога с' узправљеном главом?
Има л' кога, да с' над рајом диже?
Да јој штогод о невољи собри,
Шл' о бољим данма у прошлости,

О господству и о царовању
Пре Лазара и Милоша њена?
Да л' се коме зулум чини тежак?
Да ли когод где одвраћа рају
Од свог Цара и цареви слугу?

МУСТАФА.

Није раја ка' што некад била
Успавана од рођења робством,
Нит' се више самом вером теши;
Раја ти је одкрављена гуја,
Раја ти је полетарче младо,
Што незнана своја крила куша.
О не свести у Турчина нема!
Састану л' се тројица насамо,
Ту већ другог разговора нема,
Већ: „докле ће Србин робовати?
Нашто живет' и од стоке горе,
Кад је данпут сваки тек умире?“ —
Тако неки Дамњан из Црнућа,
Неки Вељко изнад Подгорице
И Стаменко и Радоје с Уба. —
Кад сам дош'о у село Црнуће
У оделу проста калуђера,
Да напросим светој задушбини
Кнез-Лазара, Раваници дрєви,

Біаше іутро, а Ђаурски празник.
Неколико угледни сељана
Поседало пред кметовом кућом,
А међ' њима с' Дамњан развикао.
Поздравим іи по адету њином
И изпросим нешто милостиње,
Па окренем сборит' о невољи,
Коіа тишти свете манастире,
Како с' народ све више одбиіа
Од негдашњи свети задушбина;
Како цркве данас сиротуіу,
И како ће Бог окренут лице —
Ал' ми Дамњан беседу привати:
„Еда л' може већи бити іада
Нег' што данас постигли су земљу?
Погледаі де, свети калуђеру,
По народу, по несретњоі земљи,
И разгледаі іаде невиђене,
Зулумћари што нам чине царски,
Па ми кажи гдегод већи іада! —
Над нама се небо проломило,
Іад и чемер стрпошта се доле
На сирочад светог кнез-Лазара.“ —
За тим стаде редом набраіати
Шта іи тишти, да ти с' коса диже.
Ту неоста Ага ни Спаиіа

Неоцрњен, ненаружен страшно. —

Уоколо сви умукли редом,

Кадшто неки тежко мане главом

А брижљиво гледајућ' пред-а-се.

МУСЕЛИМ.

А шта Вељко изнад Подгорице

И Стаменко и Радоје с Уба?

МУСТАФА.

То су руке Миљка Мрконића

И улаци, што му књиге носе,

Подписују против тебе рају,

У намери, да т' оцрне Цару.

Па ако га Стамбол непослуша,

Сам ће тебе 'алу савладати,

Укинути са света оружјем,

Пак ће благом заслепит' Везира,

Што му ферман царев изпросио. —

Но дан тече, разговор неслуша,

А може нас Миљко преварити,

Те ће с нама срећа с' мимоићи. —

МУСЕЛИМ.

Кажи, дакле, нек се момци крећу.

(Мустафа одлази.)

Ао соколе, Миљко Мрконићу!

Та ја ћу ти саломити крила,
Да с' недижеш небу под облаке,
Јер си ми се јако осилио.
Да видимо, шта ће ферман рећи,
Кад се Миљку уста запечате
И за вечни санак очи склопе.
Кад је робље рођено за робље,
Нек робује до самога гроба,
Нека плати Цар-Мурата крвцу. (Одлази.)

Појава 7.

Соба Мрконића. ЉУБИЦА долази тужна и седа на душеке
у углу прострте, наслонивши главу на руку. —

(После неког ћутања.)

Бели двори, како сте ми тамни
Од како ми господара нема!
А мој Миљко, неношено злато,
Што ме тако рано заборави!
Твоју љубу туга оборила,
А ти тражиш у туђини блага. —
Јоште нема две године дана
Како ме је удомила мајка,
Па већ сама по двору се шетам.
Залуд моја мила заовица
Облеће ме ка' голубче мајку,
Кад је моје срдце тако празно

Као тамна гора у поноћи. —

(Пође замишљена по соби, и случајно стане пред огледало
ладна Љубо, како с' прерушила!

Како ми се очи замутиле,

Руменило лица побледило,

А руса се коса замрсила. —

Мутите се, моје очи тужне,

Нема никог у вам' да с' огледа,

До срдашца жудња превелика;

Вени ружо на беломе лицу,

Кад те нема нико да мирише,

До самоћа и постеља ладна. —

(Седне наново замишљена.)

Појава 8.

ЛЕПОСАВА. ЉУБИЦА.

ЛЕПОСАВА.

Ти се опет с тугом разговараш!

О, снајце, да знаш како ми је,

Што те увек виђам невеселу!

Зашто тужиш, зашто срце мутиш,

Зашто лице туговањем ружиш?

ЉУБИЦА.

Ој, ти незнаш, како срце воли,

Како воли и од жеље боли

Па најпосле оће да с' поболи.

ЛЕПОСАВА.

А зар мога ја неволим брата?
Братац ми је цигло добро моје,
Братац ми је и отац и мајка,
А добар је као добар данак,
Мио ми је ка' и душа моја.
И ја желим, и ја тежко чекам,
Да га видим, да га се нагрлим,
Ал' се опет од жеље негубим.

ЉУБИЦА.

И ти волиш, ал' ти брата волиш,
А од брата милији је војно.
Ти јошт незнаш, шта је срдцу војно.
Знаш ли, злато, ноћу без месеца?
То је љуба без свог господара.
Удаћеш се, моја заовице,
Пак ћеш знати, пак ћеш веровати.

ЛЕПОСАВА.

Ал' кад туга ништа непомаже,
Нашто тужит' и нашто се губит' ? —
Сваки дан је до повратка ближе,
А последњи донеће га данак
Из ненада његовome двору. —
Погле, снао, шта сам му навезла.
Оће ли се војну ти допасти ? —

Овај цветак, што на гробу цвета,
Погле само, како чисто тужи.
У њему се срдашце огледа
Од љубавне море и жалости.
Драги га је пресадио драгој,
Заливао јутром и вечером,
Заливао сузом од очију
А грејао топлим уздисањем. —

ЉУБИЦА.

Такав цветак ти посади мени
Кад ме црна земљица притисне,
Нек ме сунце бар у њему греје.
Памти, душо, што те данас молим.
Све ми с' чини, нећу дочекати,
Да г' очима јошт једанпут видим.

ЛЕПОСАВА.

Какве мисли, Бог ми с тобом био!

ЉУБИЦА.

Ако умрем, мила заовице,
Пооди ме бар за нова гроба. —
Друг ће брзо заборавит' љубу.
У човека срдце од челика;
Ту се радост са жалошћу мења
Ка' облаци на плавоме небу

Кад кроз кишу сунце просијава,
А и шта је жена спрам човека,
Да је дуго у памети чува
И у срдцу подрађује тугу? —
Шарен цветак на ливади каквој,
Што узабран тек за кратко време
Слади мужа шаром и мирисом.
И кад свене у руци јунака
Онда све је постиг'о на земљи.
Нека, дакле, нек ме заборави.
Мен' ће доста бит' његова суза
За сав живот, потрошене сласти.

ЛЕПОСАВА.

(Разжаљена.) Ћути, снао, ако Бога знадеш!

ЉУБИЦА.

Знаш, од рода да никога немам,
Ко би мог'о гроб ми поодити
И мртвило разговорит' тугом. —
Зато ти ме бар пооди кадшто.
Често сам ти савак сачувала
Ка покојном јединчету моме,
Залагала у болести тужна
Као мили пород од срдашца.
Сву ту љубав обдари ми цветком
Пресађеним поред крста гробна.

ЛЕПОСАВА.

А молим те, већ престани с тиме.
На срдце ми с' као камен свали.
Нашто, снао, да од Бога нађеш!
Ти ми ниси никад таква била. (Љубице.)
А тако ти Бога истинога,
Прођ'се јада и несретње слутње!
Аид'мо мало да се прошетамо,
Ваљда ће ти с' разгалити мисли.
У пољу се наше прси шире;
Са вр'ова модрикасти гора
Лети жеља с' облацима сјајним
К сањарији срдцу непоњатној,
Те земаљско небесном уступа.

(Увати снау за руку, а ова пође за њом с обореном главом,
но кад дођу до прозора, тргне се Љубица.)

ЉУБИЦА.

Еј, до Бога, моја заовице!
Пропадосмо — погле, сами Турци! —
Бежи, јадна, бежи да нестрадаш,
Кроз градину бежи манастиру
Да те с лица јади незадесе,
Да с лепоте неостанеш грдна!

(ЛЕПОСАВА потрчи на врата, но у том тренутку уђе МУСЕ-
ЛИМ и увати је за руку.)

Појава 9.

МУСЕЛИМ. МУСТАФА. ПРЕБАШЊИ.

МУСЕЛИМ.

Куд си нагла, лепото девојко,
Куд си нагла, ка' јеленче младо?
Врат' се натраг да ти видим лице.

(Загледа се у њу.)

Ао момо, весела ти мајка,
Која те је такву одојила!
Одкуда лице, јада недопала?
На то благо да остане другом,
Да с њим раја и робље благује?
А тако ми моје вере тврде,
Узе' ћу те за верну љубовцу,
Да ми сијаш јутром и вечером
Место сунца у мом белом двору. —
Но ти дркћеш? — Што си с' препанула?

ЉУБИЦА.

Прођ' се, Ага, шале и девојке.
У теб' доста була и влаиња,
Нит' је теби до моје заове,
Цигле сеје Миљка Мрконића, —
Који ће је моћи удомити
Поред блага и лепоте њене.

Већ ако си дош'о на вечеру,
Добро дош'о са твојом дружином.
Буди вољан ка' у своме двору.
У Миљка је јела изобила
И остале сваке ђаконије,
Угости'ћу тебе и дружину
По адету ка' цареве слуге.
Ал' се прођи моје заовице.

МУСЕЛИМ.

Нуто љубе Миљка Мрконића,
Какву мучну речцу проговара!

(Стане пред њу и гледа је, док је Мустафа покрај Лепосаве
врата заузео.)

Ао, влаше, Миљко Мрконићу!
Кад даницу доби за сестрицу,
Зашт' уграби звезду преодницу,
Преодницу за верну љубовицу?
А тако ме була неродила,
Нећеш ми је више загрлити.
Два су сунца светлила у двору,
Огревала срдце у јунаку,
А одсад ће попанути тама,
Изтрунути срдце у јунаку!—
Чујеш ли ме, љубо Мрконића,
Немогу те Миљку оставити,
Да би знао главу изгубити!

ЉУБИЦА.

Прођ'се, Ага, таква разговора!
Та ја имам мога господара,
Нит' је теби до туђе љубовце;
Ал' од збиље ако тако мислиш,
Онда ћу ти једну проговорит':
Ид' одтале, што ти с' брже може;
Јер ако те Мрконић застане,
Вера моја, изгубит'ћеш главу.

МУСЕЛИМ.

Право велиш, љубо Мрконића,
Да нетреба изштетити време,
Јер вас могу лако изгубити.

(К' Мустафи.)

Доведи ми неколико слугу.

(Мустафа одлази.)

ЉУБИЦА.

Не мој с главом играти се лудо.
Ти нас можеш одвест' као робље,
Можеш силом слабе савладати,
Над женама показати владу —
Шта ће слаба од Бога створења,
Шта ће мравак лаву учинити? —
Ал' тако ми великога Бога!
Да у црну затвориш се земљу,

Да те але и аждаје бране,
Опет ће ти Миљко доскочити,
Опет ће ти одкинути главу
И опрати твојом крвљу љагу,
Што нанесе љуби и сестрици.

МУСЕЛИМ.

Где би с' човек јошт плашио претње
А од женска срдца и памети?
Где би ђаво страшио се ноћи,
А од огња стресао се огањ? —
Ко ће небу уграбити сунце
Зар неможе и срушити небо?
Ком у сунцу нов ће дан огранут'
Зар да дане на земљици тамној
Прегорети немож' као дете? —

(Мустафа враћа се с момцима.)

Поведите ове лепотице,
Увите им лице до очију
И на лаке коње посадите,
А по двору све потуц'те слуге,
Нек ни један гласник неостане.
Ето мене за полазак спремна.

ЛЕПОСАВА. (Пада на колена.)

Немој, Ага, имена ти бож'ја!
Молим ти се као отцу моме!

ЉУБИЦА.

Ком се молиш, злостретња девојко?
Гладни вуци знају л' за молитву? —
Стегни срдце, слаба женска страно! —
Та брат ти је јунак Мрконићу,
Који б' лакше два живота дао,
Нег савио колена пред звером. —
О, Турчине, ти се вараш љуто!
Са слободом можеш располагат',
Али живот у мојој је власти,
Који но сам Миљку поклонила.
Тај се живот окаљати неда.
Поштење је од живота скупље,
А Бог — види с неба безакоње,
И смрт прашта за чест загрљену.

(Турци ии одведу.)

МУСЕЛИМ.

Да опаке пасіе вере тврде! —
Одмекну'ћеш, ђауркињо лепа.
Невоља је и од вере јача,
А време је чудно огледало,
Што образе ружне преобража
И прелива из потаје чаром,
Те с' и срдца камена преласте.
Природа се немож' уснавати;

Она с' кадшто тога ради стегне
Да касније само іаче букне.—
О Мустафо, моіа десна руко!
Граби, слуго, из ризнице благо,
Па с њим благуі за живота твога;
Іер неможеш премерит' се благом
За услугу и за верност твоіу.
Царево би благо прегорео
Код овакве две Хуриіе раіске,
Какве Султан у Стамболу нема.

(Напољу чуіу се пушке с виком.)

МУСТАФА.

Господару, ниіе за чекање,
Већ ускори, часа непочаси.
На част Миљку и сребро и злато!
Мен' іе благо, љубав господара.

МУСЕЛИМ.

Ала те іе Миљко препануо!
Ваљда ти се и у сну призире
Као авет, кад га с' тако страшиш? —
Аід'мо дакле, нек те ужас мине.

(Одлазе.)

Појава 10.

ВЕЉКО рањен уноси полумртва РАНКА и слушта га на под.

ВЕЉКО.

Ранко, брате, моји вељи јади,
Јесу ли ти ране за видање,
Да ии видам и да ии превииам? —

РАНКО.

Видаи, брате своје ране грдне,
Неби ли ии како преболео.
Мен' остави мојој срећи удој.
Ја ћу скоро ране преболети
И с белим се светом опростити. —

Ако Бог ти живота поклони,
Те дочекаш нашег господара,
Каж' му, Вељко, да је слаби Ранко
У верности својој погинуо
Бранећи му љубу и сестрицу. —
Нека му је проста моја крвца —

Ал' нек ми се мили опомене —
Нек освети уз срамоту своју
И крв моју — вољно проливену. —
Кости моје почива' ће мирно,
И — грешна ће — примирит' се душа —
Прости — брате — поздрав' — господара —

(Издане. Вељко клечи поред њега, заклонивши руком очи.

Затим устане, бришући сузе.)

ВЕЉКО.

Камен'те се моје очи слабе!
Јадно срце — трошна грудво земље! —
Сузама ли мислиш спрати крвцу,
И искупит' изгубљени живот? —
Ох, несрећо — ти срамото Србства,
Што нам мрце на кољу покриваш —
Покри твојом том пакленом сенком
Све Србије несретње синове,
Што од отца наследише робство. —

(Разкида завој с ране.)

Кидајте се завој и мелеми! —
Зар је живот скуп у страшљиваца? —
Скупља крвца зар у њима тече
Нег' у Ранка, жалостна му мајка? —
Несретњиче! — ти л' ћеш дочекати
Господара, и отца и мајку? —
То л' је плаћа за окриље топло,
Да му Турци до два добра плене,
А код тебе — несретњика — роба! —
Ох, неверо! — цри ти образ био! —

Поіава 11.

МРКОНИЋ с неколико момака. ПРЕ'БАШЊИ.

ВЕЉКО.

Боже мили! — Господару добри!
Какав данак освану ти данас!

(Пада пред њега на земљу.)

Господару — ох, опрости грдном,
Што непадо ка' честити Ранко —
Грдна рана — ал' іошт іачи живот —
Сам остадо, немого се бранит' —
Рањена ме с коњем прегазили.
О, убиі ме, драги господару,
Да ме рана твоіа неубиіа —
Ил' ме мучи муком нечувеном,
Што іа оста, да ти іаде кажем.

МРКОНИЋ. (Диже га.)

Ти си рањен? — Добри Ранко мртав? —
О злосретња срдца мога слутњо! —
Казуі, Вељко — али брзо, кратко —
Гром стропештаі из ведрога неба,
Нек на пречац скруши несретњика. —
Где іе Љуба — где іе Лепосава? —

ВЕЉКО.

Муселим іи — обе заробио.

МРКОНИЋ.

(Стоји поражен. После неког ћутања.)

Доста, Вељко — много наједанпут! —

Обе, обе — срамно заробљене —

За живота уда Мрконића! —

Чујете ли моје верне слуге? —

Иадна главо! — ту л' одзива тражиш? —

Ту л' се може чувство одазвати

Сладке чезње, љубави небесне,

Где студена с'пустош удомила? —

Нетребам вас у невољи мојој!

И без вас се може погинути

Кад се живот с очајањем брани. (Одлази.)

III.

Појава 1.

Шума око манастира Манасије. — На једном обронку стоји
усамљен гроб.

СТРАШИМИР

(приступа гробу, обгрли крет и целива га, утирући сузе.)

Јошт извори сасушили нису
Код свег страшног унутрашњег огња!
Тец'те мутне сузе од очију,
Разпаљујте огањ у срдашцу
Ка' капљице живу жеравицу
Без вас ће се огањ угасити,
А с њим живот уди и безцени. —

Појава 2.

БУШКО и СТРАШИМИР.

БУШКО.

(Појављује се доле задуван, у просјачком оделу.)

Да зна куја, кога ризе крију,
Неб' ни дроњка на мени остало,
Стопио б' ме крвник Муселиме;

Ал' овако ја ћу стопит' њега.
Свет по ризи оцењује људе,
Те им душу безцену подмеће,
Обветшану ка ризу на телу,
Неудесну за мењање мисли,
А јошт мање за сплетке и тајне. —

СТРАШИМИР. (Силазећи.)

Шта је, Бушко, робе драгокупе? —
Да л' повољне доносиш нам гласе?

БУШКО.

Поитајте што брже можете,
Заседните гори на друмове.
До два дана ћ' главним друмом проћи
Силно благо Мусе богатога
С неколико уди пратилаца.

СТРАШИМИР.

(Завижди и ЖИВОИН се приближи, кога СТРАШИМИР на
страну води.)

Иди брзо нашој чети малој,
Нек је спремна и нек је оправна;
Нек облачи све турско одело,
Привезује браде и кауке,
Да с' безбедно докопамо вр'а
Месечином и гором зеленом,
Да нас Турци друмом непознаду.

Нек је доста праа и олова,
А за друго би'ће моја брига. —

(Живоин одлази.)

Где је Осман, крвничко колено? —

А, мој Боже, подржи му живот,

Док се са мном гуја несукоби. —

БУШКО.

Муселиму он је десна рука,

Предводи му чету бесомучну,

Траг му прати лелек и кукање,

Предњаче му трепет и ужаси.

Пишти јадна од њег' сиротиња

Да б' се сињи камен заплакао,

А Муселим гро'отом се смеје,

Руком пљеска, гласом набрекује,

Ка' на свиње кад се пасче држка.

СТРАШИМИР.

А, вај мени, до Бога милога!

Јадна рајо, тужно моје гробље,

Шта дочека у отачству твоме

Одкупљеном крвљу и јауком.

БУШКО.

Ту пре негде прича'у ми људи

О врломе Миљку Мрконићу.

Да је тежки іада допануо
Од истога звера Муселима.
Одвео му љубу и сестрицу,
Те сад Миљко кућу разтурио,
Покупио из ризнице благо,
И с момцима гором аїдукуіе.

СТРАШИМИР.

А мої Миљко, мої по Богу брате! —
И тебе ли неминуше іади! — —
Кад се некад Богом братимисмо,
Сањали смо тек о сретњим данма
Као права деца безазлена;
Своїи іада познавали нисмо. —
Бог је ваљда на нас попустио
Горку тугу и несрећу тежку,
Да на празно неусане снага,
Коїу нам је некад даровао
Можда сужної раїи на обрану.
Наћ' ћемо се, Миљко Мрконићу,
Наћ' ћемо се ма на коме країу,
Да сдружимо два пламена модра
На олуїи уцвељена срдца.

БУШКО.

Јошт ти имам да изкажем іада.
Вељко ти је изнад Подгорице

Преминуо у мукама грдним,
С њим Стаменко и Радоје с Уба.
И речити Дамњан из Црнућа;
На ко'цу су испустили душу,
Што су, веле, казивали раи
Веље муке и страдања србска.
И теби се иста љубав спрема,
Ако само увате те жива.

СТРАШИМИР.

У тој жељи стесни' ће им с' груди.
Страшимир се не да уватити,
А кад једном дуге пушке кресну
И ножеви у десници звекну,
Нек слободно кобцу срежу крила. —

БУШКО.

Чувајте се неког калуђера,
Што се често у народу јавља
Милостињу купећ' манастиру.
Очи су му мале, зеленкасте
Што дубоко стрељају из главе,
Кучаст нос му наг'о се над устне,
А брадица мала, подвјена;
Стаса танка, и узраста средња,
А чело му напред изтурено.
Окретан је као сушти ђаво. —

То су очи, уши Муселима,
Њима гледа, мотри, прислушкује
Шта се свуда по Србији ради.
То је Грчић, Мустаф - потурица,
Муселиму до колена седи,
Јер га служи ка сатана греху.
Он повата све трагове ваше,
Те сад жешће пишти сиротиња.

СТРАШИМИР.

Из теб' сушти ђаво проговара.
Одкуд вести, Бог ти помогао!

БУШКО.

Доста да знаш, а одкуд непитај.
Ко на ситу и решету био,
Од немила био с' до недрага,
Главом луп'о о пакости људске,
Том најпосле и ђаволи служе.
Ал' сад није том причању време
Што нас важни послови чекају.
С Богом остај, мој иуначе редки.
Док је теби Бушка у животу
Нестраши се преваре Турака,
А силу ћеш одбити иуначством.

СТРАШИМИР.

(Пружа му кесу с новци.)

Наі ти, Бушко, крила за летење

И пераіе за пловљење твоіе.

Хвала теби на верности таквоі,

А кад с пута вратимо се сретно

Іав' се опет ради попутнине.

(Бушко одлази.)

Некад ђаво іа букама вар'о,

Што биіау људи безазлени,

А данас се златом послужуіе.

Твоі се занат само новцем води,

Њим отвара на таінама врата

И троструке браве и катанце

На лукавству и на умишљаіу. (Одлази.)

Појава 3.

Густа шума више Манасіе. Аідуци у различним гомилицама;
неки седе, неки стоіе, а неки се на грмове наслонили.

СТАНИМИР.

(Загледа Божкове пушке.)

Да те незнам ка' добра іунака,

Мор'о би ти завидети, Божко,

На оваквом удесном оружіу.

Вреде пушке даривања царска,

Вреде страа за њи поднесена! —

БОЖКО.

А невелиш да и крви вреде
У мом боју за њи пролирене? —
Док су други частили се с Турци
Из пушака огњеним крушкама,
Ја насрнем на брадоњу напред
Пошто сам му коња оборио,
Те ме истом шаром пушком рани.
Ал' нож севну у десници руци,
Довати га по левом котлацу
И пројури ка' у меко месо;
Глава клону ка десном рамену,
А колена клецнуше под трупом,
Строношта се, држећ' тврдо пушку.
Грчеви је стегли ка' кљештама,
Немого је извит' у итости,
Већ му руку одреза до зглавка.

БОЖИДАР.

Тад се и ми мало прочупасмо,
Док са земљом Турке састависмо;
Ал' у Срећка да небіаше мога
Соколова ока и погледа,
Хтеде Туре побећ' на мркову.
Ал' га зрно пристиже оловно,
Удари га међу плећи живе,
Смомитла се с коња виловита.

СТАНИМИР.

(іеднако мери Божкове пушке.)

Чу ли, Божко, што ћу да те питам.
Би ли прод'о твоје дивне пушке
Да те братски Станимир замоли?

БОЖКО.

Што ти око толико замакло,
Кад и твојим нећеш наћи мане
И да оком завидљивим гледаш? —
Но кад те је жеља савладала,
Дај ми твоје, а на част ти моје,
Па и лепим накити јуначством. —
Кад у боју жестоком, крвавом
На оружје наше погледамо,
Нек се сваки сладко опомене,
Да смо себи ка' рођена браћа,
И да гине један за другога.

(Неки од ајдука.)

Живио нам Божко!

СТАНИМИР.

Тако, брате!

Лепо ти је са крштења име,
Ал' јошт лепше срдце у делима.
Заслужан си носит' име Божка,

Што погибе на Косову равну
За крст частни и за домовину.
Светао био у дружини васда.
Ево руке, да ти живот брани,
Ево главе, што ће пасти за те.

СРЕТКО.

Стан'те, браћо, није лепо тако.
Не ружите дружину осталу.
Зар ми нисмо међу собом равни?
Невеже ли све једнака љубав,
И освета према крвницима?
Није л' сваког живот у невољи
Кад севају пушке и ножеви? —
Дајте руке! — сви се заклињемо:
Један за све, а сви за једнога
Гину'ћемо, кад невоља иште.

С В И.

Живио, живио! (Сви се рукују.)

СТАНИМИР. БОЖКО.

(Певају:)

Браћо! браћо! — Бог с неба гледи!
Из гробља с' дижу образи бледи
Коима Турчин угаси свет.
Сведоци то су задане вере:

Да ћ' крвцу ајдук крвљу да спере,
Увенут' њоме залити цвет.

С В И.

Бог је сведок! роб ће да гине,
Да лепша зора беднима сине.
Нек Турчки стрепи од роба свог!
Брат поред брата јуначки ће пасти,
Славно поштење и веру ће спасти.
То гњеван иште с престола Бог! (Одлазе.)

Појава 4.

(Шума око Црног вр'а. Ноћ.)

МРКОНИЋ.

Тамна горо, посестримо верна!
К теби Миљко прибег'о је болни
Ка' гоњени љути звер од паса,
Ком из ране црна крвца лије
Раздирући, што пред-а-њ изиђе,
Говећ' само жестини и бољи. — —
Моји рајски одлетеше снови
Потиснути страшним образима
Разбуђеног, варљивог живота;
Топло срдце, што грејало слике
Тек поштења и врлине људске,
У црни се пак'о претворило

Рађајући грозе и ужасе.
у њем' огањ, а од дима горе
Густ је облак, црн и непровидан,
Кроз који се пробити неможе
Слаби зрачак светлости духовне.
Пустош сама у срдцу је моме
И гариште беснећа пламена. —

(Наслоњен на сабљу, укоченим, замишљеним, оком гледа у даљину. Из дубљине чује се тутњава грома.)

О Љубице! — Лепосаво бедна!
У Миљка је срдце изгорело,
Помрч'о му данак пред очима,
А ви можда кунете га тужна
И сузама ладноћу корите. —
А мој Боже, страшна изкушења! —

(Замисли се.)

Појава 5.

ВЕЉКО и МРКОНИЋ.

ВЕЉКО.

Господару! — Страшна је олуја —
Уклони се к нама у пећину! —

МРКОНИЋ.

Муселиме! жив је Мрконићу,
Сам без срдца, ал' се срдцем рани.

Ка' страшило из гладнога гроба. —
Живот слабије, као искра огња
У обичним пределима својим,
Ал' је страшан, кад га сила гони,
И освета када срдце пали.

(Олуја се приближила, сева и пуца.)

Дувај, ветре, те раслађуј моје
Усијане и кипеће груди! —
Како сева — како силно пуца! —
О, да дивне у природи књиге
Кад се сила о силу разбија —
Слаби јачем уступити мора. —
Севај, пуцај, руши и затири,
Ал' промаши Миљка Мрконића,
Јер јошт ништа извршио није;
Остави ме жешћем душманину. —
Ви огромне нападате горе
И грмове, што облаке држе,
Ал' Муселим и црвиће гази! —
Ха, породе пакла огњенога! —

ВЕЉКО.

Господару! — добри господару! — —
О, жалости моје превелике!
Ништ' нечује! — он ће сићи с ума. —
Господару! — послушај ме —

(Гром удари не далеко од Мрконића.)

МРКОНИЋ.

Тако!

Ха! да могу да се с тобом сдружим,

Ил' краіеве да покуним твоје,

Да прошибам неколико пута

По Србији, где се гује вију,

Трују живот тији, безазлени,

Ругају се Богу и ђаволу. —

Т а м о биіте, о громови неба,

А остав'те дрвље и камење! —

С а м сам ост'о, ка стена у мору,

Те с' о мене разбијају вали;

С а м сам ост'о, сатана у паклу —

Ал' ако ће! — Освета је сладка

Само својом силом извршена. —

(Случајно обазре се и смотри Вељка.)

Ти ту Вељко? — о, ја нисам самац! —

Је ли, Вељко? — ја јошт нисам самац? —

ВЕЉКО.

Ниси, ниси, добри господару,

Док у Вељку капље крви траје.

МРКОНИЋ.

Хвала, Вељко! — ти си добра душа. —

ВЕЉКО.

Аіде са мном, мили господару,

Дружина те забринута чека;
Стра овлада и срцем и душом
Чим те нема у средини њеној.

МРКОНИЋ.

Стра? — за живот? — о робови уди!
Ид'те, ид'те — остав'те ме сама! —
Нетребама вас у невољи мојој
Та Мрконић данас ништа нема,
Ништа више, до живота уда —
Све вам дао — шта ћете му више? —
Ид'те другом топлијем пределу
Као лаке птице ластавице:
Око Миљка студена је зима;
Ид'те другом богатијем столу
Као муве, са стрва орлови —
Миљко нема ништа до живота! —

ВЕЉКО.

А мој Боже, шта сам дочекао! —
Немој тако, Миљко господару,
Немој цвелит' срдце у грудима,
Што за тобом тако верно куца!

МРКОНИЋ.

Шта? — Ви нисте страшљиви, неверни? —
Добро дакле! Ид'те Муселиму,

Извад'те му зубма іабучицу,
Ил' га жива мени доведите,
Синове му коњма погазите
Ил' на живе дочекайте ноже;
Избавте ми љубу и сестрицу —
Шта? ти ћутиш? Та ви сте ми верни? —
О обсено іуначкога срдца,
Како робљу слабост замазујеш
И іуначством вараш, заслепљујеш,
Као баке гаткама дечицу. —
Ид'те, ид'те! — Миљко вас нетреба!
(Одлази.)

ВЕЉКО.

Боже благи, ти га іедан тіеши!
(Одлази за њим.)

Појава 6.

(Грмљавина іошт іеднако траіе.)

СТРАШИМИР долази с дружином.

СТРАШИМИР.

Кад гром риче и бесни олуја,
Склањају се и зверови љути;
Свак' прикупља живот у срдашцу
Према сили, што земљу потреса —
Само аідук пркоси олуји,

Громовима и муњама хитрим,
Што га іача изнутрице сила,
Ка' грешника без одмора гони. —
Аідук тражи смрти и ужаса.
А како је Миљку Мрконићу! —
О, моі Миљко, где ћу да те нађем,
Да сдружимо до две грдне туге,
Неби ли іи лакше подносили,
Неби ли се лакше осветили. —

БОЖКО.

По причању тежака у гори,
Који су га ка' безумна видли,
Ту ће бити Миљко Мрконићу.

СТРАШИМИР. (Виче.)

Миљко! — Миљко! — Јеси л' у животу? —
Јав'се, брате, твоме Страшмиру! —
(Чује се у гори пушка, којоі се Страшимир одзове.)
Ту је, ту је! — О хвалим те, Боже!

МРКНИЋ. (Из горе.)

Где си, где си, побро Страшмире? —

СТРАШИМИР.

Овам', побро, жива жељо моја!

Појава 7.

МРКНИЋ са четом. **ПРЕБАШЊИ.**

МРКНИЋ.

Шта ће с тобом Турци, Страшимире?

СТРАШИМИР.

Небоі ми се, моі несретњи побро!

Ово нису Турци крволоци,

Већ ајдуци, браћа у несрећи. (Загрле се.)

А, моі брате, ту ли да те нађем! —

Ал' је опет Господ милосрдан

Оіађене што састави данас,

Да судбину заједнички снесе. —

Знам ти ране, а моіе ћеш чути.

МРКНИЋ.

И мени су твоі іади знани

Што 'но срдце ка' кљештама стежу.

И ка' ропац у грлу нас даве.

Но кад тако несрећа је хтела,

Хвала Богу, што нас саставио!

(К своіој дружини.)

Браћо моја! сад се ништ' небоіте!

Миљко опет слободније дише,

Снага му се стара повратила,

Подсечена у сокола крила

Нарастеше по вољи судбине.

Іа сам опет крепак, здрав и страшан,
Нада ми је опет оживела,
А с њом боља поумину срдца,
Да се може звер осветит' грозно. —
Ам', дружино, ево старешине!
Закун'те се Богом Страшмиру,
Да га іедан изневерит' неће
Док је цигле главе на рамени.

СТРАШИМИР.

Стани, Миљко, куд си забасао?
Іа с' непримам тога старешинства
Док је мога Миљка Мрконића
На меідану и сретња и славна,
На дивану честита и светла,
Већ ти буди нашоі чети глава.
Страшмир се врломе поклања,
А Страшмир где обара главу
Ту ће мучат' његова дружина,
Приклонити вољу без припита
И поверит' живот без прекога.

МРКОНИЋ.

Страшмире, прођ'се такве хвале!
Іа знам себе, ал' іошт боље тебе,
А сад није препирању време.
Твоіе срдце тек на іедно прегло:

Осветит' се, кад с' поправит' неда;
Твоје мисли у једну се стекле,
Те због гроба око смрти с' врзу
Душманина и мога и твога;
Ал' у мени раздваја се срдце,
Говек' двема једнаким силама.
Освета га пали и раздире,
А љубав га силно привезује
За несретњу љубу и сестрицу;
Моје мисли, ка' облаци лете
Кад их ломе супротни ветрови. —
Где би такав био старешина?
Мрконића ране обрвале.
Пуста срдце, да с' на теби греје,
Да у њему стари пламен букне,
Пак ће Миљко преболети ране.
Поред бриге и терета таква
Јошт би више јунак оболео
И свом духу крила подрезао. —
Амо, браћо, ваш Мрконић свлачи
Старешинство, владу и брижљивост,
Предаје се без припита влади
Врстног брата и јунака врла.

СТРАШИМИР.

Не, мој Миљко, не ћеш оболети,

Поред твога верна побратима,
Побратим ће за те погинути
Да би твоје ране извидао.
Сваки живи тебе добро знаде;
За тобом ће поћи сиротиња,
Нарасте'ће наша чета мала,
Надмашити духом душманина
И сатрти силу Муселима.
Твоје име предњачи' ће чети,
Те ће наћи станка и помоћи.
Ко ће са мном поћи, побратиме?
Заклињем те живим Богом, побро,
Неодричи с' твоје сирочади!
Поред твоје бриге и памети
И јуначства дивно разглашена
Дружина ће оживети духом.
Ам'те, браћо, да се закунемо,
Старешини од Бога посланом.
(Диже три прста горе, а за њим сва дружина.)
„Господом се Богом заклињемо:
Да т' нећемо учинит' невере
Док је топла у нама живота.
А тако нас послужило здравље,
Добра срећа у оружју светлом!“

МРКОНИЋ.

Добро, браћо, ја с' терета примам,
Тешећи се, што уз - а - се имам
Разборита и мудра јунака,
Који ће нам с разлосима својим
У невољи пута казивати.
Мој ће живот бит' намењен вама,
Што нас једна распаљује жеља,
Осветит' се ђаволима страшним,
Што у раји ругају се Богу
Тлачећи му образ и доброту. —
Ако ли вас икад изневерим,
Бог ме благи на самртном часу
Истиснуо ка' крвнике Турке!

БОЖКО.

Живио нам Миљко старешина!

СВИ.

Живио! Живио!

Појава 8.

НОВАК. ПРЕЂАШЊИ.

НОВАК.

Ево лова у ноктима нашим.

СТИГО Турке на разкршћу једном.

Где с' одваіа стаза у планину.
Ноћ послужи и олуіа страшна,
Те с' понуди заклона іим наћи
У крчмара, у оближњоі шуми,
Док олуіа с громовима пређе
И небо се излије, разгали. —
У путу је Муса зачамао
И свога се двора зажелео,
Те што ближе, све то іача жудња.
С тога нема станка ни покоіа
Већ путује и по ноћи мучан.
Па како се небо разведрило
А месеца лице излуњено,
Іамачно је гором поіездио. —
Осим Мусе десет је момака
На огњеним коњма од меідаца
Оружани по избор оружіем.

МРКОНИЋ.

Ти заседни и почуваі стражу,
Па нам іави, кад с' приближе вуци.

(Вата Страшимира за руку, и одлази на іедну, а Новак на другу страну.)

ВЕЉКО.

О іунаци, Бог вас миловао
И іуначка срећа на меідану.

До скоро нас јошт толико било
На ограшију вере и поштења
Супрот сили пустој, бесомучној.

БОЖКО. (Пружа му руку.)

Здрав да си ми, срођени јуначе.
Такве гора тек детиће тражи.

СТАНИМИР.

Кад Бог оће, тад и ноћца светли,
У несрећи помоћ се одзива
И надање под облак се диже. (Рукују се.)

БОЖКО.

О, да страшна Миљка Мрконића!
Како око из дубљине стреља!
Каква страва облеће га цела
Да те језа из потаје вата!
На ђаволе, вампире без тела
С њим би само момче голобрадо
Ударило без велика жаса.

ВЕЉКО.

А што ћу вам о њем говорити?
Видећете змаја огњевита.

НОВАК. (Дотрчи.)

Беж'те, беж'те, натраг у горицу.

БОЖКО.

Аідмо, браћо, на заповест Миљку! (Одлазе.)

(Чује се песма у гори:)

Колика је Јаворина планина,

Бел, ђел, аман!

Сив је соко прелетети неможе,

Бел, ђел, аман!

А камо ли добар јунак прегледат',

Бел, ђел, аман!

Кроз њу тече тија вода ријека,

Бел, ђел, аман!

Крај ње седе два дилбера лијепа.

Бел, ђел, аман!

Појава 9.

МУСА, са три момка.

МУСА.

Дајте, децо, запал'те ми чибук,

Док с' камиле и коњи одморе.

(Седне.)

Каква ноћца после грмљавине!

Шире с' прси од мириса горска

Као цветак од небесни суза. —

Такав ти је после труда одмор.

Тежко чекам да се дома вратим

Као дете кад зажели с' мајке.

Савлада ме умор путујући.

(Дају му чибук. Чују се пушке.)

Бијте, децо, нек се ори гора!—

Пуно срдце с потресом се празни

Ка' олуја с муњом и громови.

(Пуцњава и вика.)

Та то нису гласови весела. (Скочи.)

Трч'те, момци, неће добро бити.

СЛУГА (дотрчи.)

Господару — трчи, спаси благо —

Или бежи с главом на рамени —

Ајдуци ти потукоше момке —

Ох, ено ии — бежи господару —

МУСА.

Женска главо, да те Бог убије!

Бежи, рђо, кад ти живот мио,

С а м љу бранит главу на рамени.

Појава 10.

МРКОНИЋ. СТРАШИМИР. ПРЕБАШЊИ.

(Турци опале из пушака.)

МРКОНИЋ.

Што пуцате, светли господари!

Та ово је раја ојађена.

(Бију се. Муса падне од Мрконићеве руке, а остали нагну
бежати, но Страшимир једнога од њи свали, а за осталима
опале из пушака.)

СТРАШИМИР.

Тамо мож'те гласове однети.

МРКОНИЋ.

Бржа пушка од дркбући ногу.

БОЖКО с ајдуцима доноси бисаге с новцима, водећи два
Турчина везана.)

МРКОНИЋ.

Да л' умаче какав од крвника?

БОЖКО.

Ни крила му неб' изнела кости.

Десет коња, дванајест камила—

Све допаде у ајдучке руке.

МРКОНИЋ.

Сад у гору потерајте Турке

Да ии верне оправимо Богу,

Нек се с рајом тамо прорачуне.

А мртваце далеко баците,

Да пацови неосете смрада

Од рођена мяса на кљусама.

(К везаним Турцима.)

Висте врло добра печеница.

Бог и вране и орлове љуби,
На њим кадшто и печења даје,
А не сама стрва, цркотина.
У гоіазног много слађе месо
Нег' у раіе суве, окореле.
Да видимо, како Турци сnose
Лепу песму врана и гаврана
Натакнути на шиљасти колац.
О, зверови, мечке и куриаци! —
(Одлазе, вукући мртваце.)

П о і а в а 11.

Манастир Манасија. ИГУМАН, ІЕРОТИЈЕ, ПАРТЕНИЈЕ
у манастирској соби.

ИГУМАН.

Иди, синко, остружничком попу,
Честитоме отцу Василију.
Заједно смо књигу изучили
У Горњаку, у отца Игумна,
Покоінога старца Прокопија,
Љубили се, ка рођена браћа.
Понеси му ову кесу с новци,
Понеси му од мене поздравље,
Да с' аидуком на невољи нађе,
Набави њим пушчаног праа
И олова у ћесарској земљи. —

Ради, синко, Господ ће ти платит',
Добро дело никад непропада,
Па ако га људи и невиде
Кратковидни због своје слабости,
Ал' га Господ на небу бележи. —
Јест', истина, да смо уз ајдуке
С тим пристали, служитељи цркве;
Ал' ајдуци нису грозни Турци,
Већ оруђа од Бога послана,
Да слаб народ под окриље приме,
Да застраше од беснила Турке,
Када виде, да и раја има
У себ' душу Богом даровану;
Да и она доста има снаге
Одупрет' се сили, безакоњу.
И животном Бог оружје даде,
Неком нокте, а неком рогове,
Неком опет отров ил' жаоку
Да свој живот од напасти брани.
Слабомоћну животињу стави
Под заштиту јачег и силнијег.
Је л' то дакле какво безакоње
Што се слаби од јачега брани,
И што своме разузданом врагу
Мери дела оном истом мером?
Је л' то грешник, који пушта зверу

У пределе разума повраћа,
Буіноі реци насип супрот ставља,
Да усева златне непоплави? —
Силу ваља силом одгонити.
Бог ће с' ваљ да іедном смиловати
И несретњи народ избавити;
Али најпре ваља започети.
Зло іе грдно; ал' сваки по мало
Нек' одкида, колик' снаге има,
Пак іамачно зло ће бити мање.
Ко за частни крст се заузима
Тога Господ одликуіе, љуби.
Свак' по капљу, па кандило пуно,
Да у славу пред престолом светли.

ІЕРОТИІЕ.

Хвала, отче, на беседи таквоі.
У мене се можеш поуздати
Ка' у себе, верног божіег слугу.

ИГУМАН.

Пођи с Богом, служитељу божіі!
(Іеротиіе се поклања и одлази.)
Партенііе! подрум нам іе таіни
Доста видан са жељезним вратма.
Ако како пооде нас Турци,
Па га смотре с праом и оловом,

Пишта'ћемо као љуте гује
И маічино проклињати млеко.
Већ ти срони дрвље и камење,
Нек се створи развалина права.
Узтреба ли праа и олова
У итости нашој браћи врлој,
Могу с' оним из горе послужит'.

Појава 12.

МУСТАФА као светогорац, преобучен. ПРЕ'БАШЊИЈЕ.

МУСТАФА.

Божіа помоћ, о иноци свети!
Је л' на дому отац Игумане?

ИГУМАН.

Ја сам главом, раб смирени божіи.
Одкуд тако, божіи угодниче?

МУСТАФА.

Из атовске свете горе, отче,
Хиландар је задушбина србска,
Од Царева и Краљева србски
Украшена у Божіју славу,
На ме жеља побожна повукла,
Поклонит' се оној земљи славној,
Што онакве однегова људе;

Поклонит' се светим манастирма
По Србији, данас оіађеноі. —

ИГУМАН.

Добро дош'о, свети подвижнице!
Штогод има обител нам света,
И ако је мало и незнатно,
Све ће бити теби на услуги.
А служитељ божија престола
И с малим је увек задовољан. —
Како тамо свети отци живе?

МУСТАФА.

Доста удо и чемерно, отче.
Турска сила притисла и тамо,
Попленише украшене цркве
И на братство ударише намет.
Зло је, отче, немож' бити горе.

ИГУМАН.

Земља нам је тек јудол плачевна,
Где за царство спремамо с' небесно.
Сузама се ту залива цветак
Да процвета у божијем рају.

МУСТАФА.

(На страни). Ово ти је тек лисица права.
(К Игуману). Јест, тако је, о честити отче!

Земља нам је тек іудол плачевна,
Ал', на жалост, само за иноке
И несретњу раіу под Турцима,
А другима раі је и на земљи.

ИГУМАН.

Раі је, синко, услада духовна
Не телесна, угађањем страсти.
А што неки тек тако благуіу,
То нам неће оскрбити душу,
Кад је нама такво благо страно.
Иноци се одрекоше мира,
Па нашто іим те усладе светске
Кад је њина услада на небу?
Светска блага суіетна су васда,
А људско је срдце варалица:
За чим данас тако силно тежи
То већ сутра презире и ружи;
Данас плаче за отетим благом,
А сутра се на том гробу смеіе.

МУСТАФА.

Ал' кад Турци нашу веру гоне,
Кад нам вуци стадо разпуђуіу
И на наше очи разтрзаіу —
Какво ћ' бити срдце у пастира?

Каква ћ' бити услада духовна
У пастира, кад небрани стадо?

ИГУМАН.

Невршена дела буде савест
А не успех од дела у свету.
Свак је дужан тек толико радит'
Колико му силе допуштају:
Последице у туђој су руци,
У случају и у околности. —
Јест', да раја данас доста страда,
Ал' је раја (Бог нек ми опрости!)
Заслужила такво изкушење.
Старијега неће да поштује,
Из срдца је Бога потиснула —
Такав народ зар мазити ваља?
Бог ког љуби, тога наказује
Да с' поправи и Богу обрати,
Ка' Евреји у пустињи страшној.
Зло нам није, какво нам се чини
Ил' ка' што га описују људи;
Несрећа је из далека већа
Нег' из близа, кад је човек сматра.
Роб ће увек увећати јаде,
Ка' што добро у ризу облачи
Позајимљену са небеса светли.

Ком је млађем старији по ћуди?
Попусти л' му, то му с' руга слабом,
Казни ли га, то га црња гради
И од самог ђавола у паклу.
Ко ће іаду измерит' тежину
По очима ил' по срдцу своме,
Кад га Господ другом вага мером?

МУСТАФА.

Ал' кад Турци на колац натичу
И каише кад са живи деру?

ИГУМАН.

Несудите, да и вас несуде
Вели благи Отац са небеса,
А ми туђа дела претресамо,
Невидимо наша безакоња,
Која су нас својом величином
Надмашила као коров цвеће.
Бог тек право о делима суди,
Од њег сваком награда и казни.
Нам' је доста и од свога греха.
Век човечі да с' настави двапут
Опет нећеш изпитати срдце,
Измирит га с Богом како ваља
И изпитат' путове промисла. —
Но прођ'мо се таква разговора.

Партеније! ти си, синко, млађи,
Замени ме слаба и немоћна,
И проведи нашег госта свуда.
Нека види чудо од старине
Задубину висока Стефана,
Нека види сенку царевине
И месецом помрачену славу,
Нек се диви и нек приповеда
О вештини, побожности старој.
Но пре свега покажи му подрум,
Где високи Стефан затварао
Државнике и велике кривце,
Па га после изведи на гору,
Нека види и пећину нашу
Где иноци испаштају грехе.

(МУСТАФА одлази а ПАРТЕНИЈЕ за њим.)

ИГУМАН.

Врат' се мало, отче Партеније,
Сметну с ума да ти нешто кажем. —
Тог инока у подруму свежи.
Нек испашта своја безакоња
Кад се с четом Страшимир нам врати.

(ПАРТЕНИЈЕ се поклони и оде.)

Лијо, лијо, сад ћеш долијати!
Нећеш више односити гласе
Ни сладит' се крвожедан муком,

Што подноси у процепу раја. —
Страшимир ће дуг ти изплатити.
Свака сила за времена траје
А невоља, веле, редом иде.
Грех у себи отров за се носи.
Стотинама из гробова вичу
Вишњем Богу за освету страшну,
Које с тебе смрт је уграбила
У мукама ђаволом смишљеним.
Тражећ' бедним напаст и невољу
Упао си сам у своју кљусу,
Из које ће смрт те истргнути,
Да те води отцу правосудном. —
Шта с' то чује? ка' топот од коња! —
Турци, Турци! — У невреме гости.
Ја сам проп'о. — Јадна Манасио!
Ти ћеш живим огњем изгорети
И кости ми претрпат' сурвином. —

ПАРТЕНИЈЕ. (Враћајући се.)

Све је, отче, извршено верно.
Светогорац већ у кврги стење,
Ал' без гласа, ка' заклано јагње.
Шта то скриви брат наш ојађени?

ИГУМАН.

То је одљуд, што се крвљу рани

Бедне раіе, што са њега страда.
Бушко нам га тако описао.
Но виде ли чету од Турака?

ПАРТЕНИЈЕ.

И досад су Турци долазили,
И опет се кућама враћали.

ИГУМАН.

Ако л' њим се наш тамничар јави?

ПАРТЕНИЈЕ.

И да урла неби нико чуо.

Појава 13.

Неколико наоружани **ТУРАКА** улазе и поседају, ништа не-
говорећи. **ПРЕЂАШЊИ.**

ИГУМАН.

(Клања им се по турском обичају.)

Добро дошли, моји мили гости.

(Турци ћуте и пуне чибукe, а Партеније њим огањ доноси.)

Чим желите бити угошћени?

Све, што има овај дом убоги,

То је само ваше и божије.

1. ТУРЧИН.

Знаш ли, море, ко у земљи влада,

Да ли Турци или ви ђаури?

ИГУМАН.

То и деца безазлена знају
Да смо раја честитом Султану.

1. ТУРЧИН.

Па кад знате, што немирујете,
Већ ка' пасчад уједате зубма
Господара, што вам живот штеди?
Ал' ће штенци познат' господара!

ИГУМАН.

Прости, Ага, неразумем ништа.

1. ТУРЧИН.

'Бут', бре, попе, одлете' ће глава!
Ми све знамо, што с' овуда ради,
С ајдуцима како шурујете
И држкате ту пасчад на Турке.
Казуі, домус, где станује чета
И где іоі іе скривена џебана,
Или ћу ти очи извадити.
Вера моја тако ми помогла,
Од тебе ћу чудо учинити.

ИГУМАН.

Несретњику тежко с обе стране.
Ајдуци га пребијаше бедна
Што ка' инок са Турцима држи,

А Турци му данас муком прете
Што ка' аїдук с аїдуцима спрег'о.
Удри, Ага, и доврши оно,
Што аїдуци са мною започеше.
Грех ћеш мањи на души понети.
Кад ме робље може пребијати
Код вас живи, у цареву здравље,
Што ме неби ви убити могли?

1. ТУРЧИН.

Лажеш, куіо и лисицо стара!
Ал' ја имам и од тога лека.
Казуі, где је аїдучка џебана?

ИГУМАН.

Да ме питаш какви су топузи,
Мог'о би ти показати леђа,
Ал' џебане да ли где имају,
Незнам казат', да ћу сад умрети.

1. ТУРЧИН.

То те, домус, неће мимоићи.

(К Турцима.)

Ид'те доле, прегледајте подрум,
Претурите целу развалину.

(Неки од Турака одлазе.)

ИГУМАН. (На страни.)

Све пропаде! — Ао, надо моја!

2. ТУРЧИН.

Шта то мрмљаш, црни калуђеру?

ИГУМАН.

Богу с' молим за моје гре'ове
И за сваког брата у невољи.

1. ТУРЧИН.

Ти л' се можеш и за друге молит'
Што ти душа црња од мантије?

(Напољу чују се пушке с виком. Један ТУРЧИН дотрчи.)

ТУРЧИН.

Тројица нам погинуше лудо.
Пушке бију из зелене горе
А жива се там' не види душа.

ИГУМАН.

Недајте нас, о по Богу браћо!
Тежке муке чекају нас бедне
Од крвника из горе ајдука.

(Клекне и моли се Богу.)

ТУРЦИ изтрче напоље. Пуцњава, за тим вика:
Удри! — напред! — нећеш побећ' мујо!

(Звека сабаља.)

Држи, Божко, брани Мрконића! —

IV.

Појава 1.

Муселимов двор. ЛУБИЦА у богатом оделу седи на душеву.
АРАПКА покрај ње клечи и подноси јој послатице. ЛУБИЦА
ји одбацује.

АРАПКА.

О, анумо, кад ћеш бити ведро!—
Господар те обасипље благом,
Подноси ти свилу из Гилхане,
Дробни бисер из дубока мора,
А ђердани покривају т' прси,
Подноси ти с југа послатице,
Мириси те аравијски грле—
Па опет си тужна, невесела.

ЛУБИЦА.

Би л' волела, Арапко девојко,
Да с' у твојој данас постојбини,
У родбини, код отца и мајке,
Него овде ка' робиња уда?—

АРАПКА.

Ти с' анума, не робиња уда,
Па за таквим врлим господарем

Отишла би преко бела света,
Оставила и отца и мајку,
А камо ли моју постојбину,
Јер је срдце и од мора дубље,
Јер је срдце и од света шире,
Кад га љубав својим зраком греје.

ЉУБИЦА.

А кад мржња срдце притискује,
Кад у себи тужно гледа жеље
Сарањене у срушеном небу —
Шта је онда то хваљено срдце? —
Муселим ми оте господара,
Моју радост и животну сладост,
Зароби ме ка' робињу уду,
Па од мене јошт љубави тражи! —
А мој Боже, укрепи ми срдце.
Страдат' горко, а нејадати се,
Може само јаче људско срдце.

АРАПКА.

Мрконић ти умр'о у туђинству,
Па што залуд мртва оплакујеш?

ЉУБИЦА.

Умр'о? — умр'о? — о моја девојко!
За болест су слаб лек измислили.

Лудило би тиме пробудили,
Кад би томе могла веровати,
А не љубав рањенога срдца. —
А, мој Боже! — мене зашт' неприми
У крило ти вечнога покоја,
Већ узабра у пупољку цветак
Што сунашце једва угледао!
Заовице, моја нова туго,
Како ће те братац прежалити!

Појава 2.

ЧУВАР. ПРЕБАШЊЕ.

ЧУВАР.

Да видите чуда невиђена.
У двор дође кукуљава бака,
И напроси нешто ситни пара,
Па да сваком паре скупо плати,
Понуди се, да у пасуљ врача,
И сваком је нешто чудно рекла.
Мени рече, да ћу погинути
Кад из горе мрки облак пође,
Те помрачи и месец и звезде,
Па ми срдце јошт и сада стрепи.
Мурату је опет говорила,
Да ће гуја ујести га љута.

Нашої лепої робињици Фати
Рече, да ће за ђаура поћи
И родити два сива сокола,
Што ће требит' вране и гавране. —
Би л' је к теби, анумо, довео,
Да чујемо, шта ће теби рећи?

ЉУБИЦА.

Истина је у једнога Бога,
А шта могу прорицати људи,
Који само своје грехе знају?
Прођи ме се с булазнењем њеним.

ЧУВАР.

Ал' тог чуда ниси никад видла.
Ја те молим, кајати се нећеш.
Људе често и лажи помажу,
Што с' утеше и ублаже надом.
Погоди ли, купила си веру
У небесно прорицање чудно
Па и наду златну у сновима,
Што ка' месец у животу светли;
Не погоди л', неће однет' ништа,
До парицу, да с' лебом зарани.

ЉУБИЦА.

Па нек' дође, кад си навалио,
Те да видим чудо невиђено;

Нек' и мени бар од лека слаже,
Кад се тако лагат научила.

(Чувар одлази.)

Нужда тежка и лагат' научи.
Сиромашак довијат' се мора
Као мравак рад' живота свога,
Купећ' мрве са богата стола,
И бије се о немила срца
Као поток о камење тврдо.

Појава 3.

ЧУВАР. ВРАЧАРА. ПРЕБАШЊЕ.

ВРАЧАРА (у одељу Туркиње.

Здрава да си, о анумо лепа!
Служила те младост и лепота
Ка' два редка пророкова дара.

ЉУБИЦА.

Оди, бако! — Јадна сиротице!
Што ти тако риза обветшала
Кад погађат' и прорицат' знадеш?
Зашт' и се би непроречеш срећу?

ВРАЧАРА.

Е, анумо! — срећа с неотима;
Јер у Бога свачија је срећа.

А што коме Ала одсудио
Никад слаби човек непоправи.
Ја не дајем нит' обричем срећу,
Већ је читам у божијој књизи
Где свачија срећа уписана.
Бог ме исту чтити научио
Кад све благо одузе ми земско,
Да с' у свету тако лебом раним.

ЉУБИЦА.

Ти си гладна! — О камена срдца!
Како човек лако заборавља
У свом добру сву несрећу туђу!
Дајте јадној јела изобила,
Нек прославља Бога великога,
И о мравку који води бригу. —
Сиротиња мора бити тежка —
Ал' је опет лакша од сужањства.

ЧУВАР.

Ајд', молим те, нек најпре погађа.
Донећемо сваке ђаконије,
Нек весела из двора ти оде.
Ајде, бако, кад те Ала учи,
Нађ' у књизи и нашу ануму.

ВРАЧАРА.

Оћу, децо, ако Ала каже;

Іер гдекога судбину іе чудну
Непровидном копреном покрио,
Те іе смртни назират' немогу.

(Вади пасуљ, промеша га у рукама, шапћући нешто, и баца
га пред-а-се на простирку. Дуго гледа у пасуљ, машући
главом.)

О, анумо, лепотице дивна!
Чудно пише у божијој књизи—
Слаби човек немож' веровати,
Што путове божіе непрозире.
Неверуј ми, моје чедо драго!
Ја ништ' незнам— али тако пише.—
Ала, Ала!— опрости ми грешној!
Ја сам црвак, што по земљи пузи—
И опет се сумњат' усуђујем!—
О, опрости помраченом уму!—

(Клања по турском начину. Сви ћуте. За тим опет погледа
у пасуљ.)

Књига каже, да с' имала мужа
Баурина на гласу јунака—
Опрости ми— то говори књига,
А ти с књигом рачунај се сама.—
Имала си од срдца порода,
Ал' га данас ладна земља крије.—
Јошт у књизи нешто чудно пише,
Ал' мој разум ништа не разбира—
Око тебе и с десна и с лева

Подиг'о се пламен под облаке,
Из пламена два огњена мача,
А ти стоиш, анђ'о са небеса—

(Почне се превијати као у грчевима.)

Опрости ми— Ала не да више—

Судбина је твоја редка, чудна—

О, колико невиђени мука

Стаје бедну такво погађање!

Ал' је Ала са мном тако хтео.

ЉУБИЦА.

Дајте, дајте, нек се опорави.

(Арапка и Чувар одлазе).

ВРАЧАРА (обзире се).

Јесмо л' сами, страдалнице Љубо?

(Пружа јој писмо.)

Читај после када будеш сама.

Мрконић те од срдца поздравља.

Небрини се, неће дуго бити,

Миљко ће те с четом избавити.

Ја сам његов гласоноша Бушко,

И по нужди врачаром постадо

Да б' до тебе лакше мог'о доћи.

ЉУБИЦА (узима писмо дркћући).

Бедно срце — ти си погодило. —

Жив је дакле — о, мој мили Миљко!

Боже благи, оћу л' преживети? —

Гласоношо, Богом побратиме! —

Бог нека ти за гласове плати —

Боже, Боже! — нисам остављена! —

Ја грешница! (Склопи руке, к небу управивши

поглед.) О, слабачко срдце!

Господ добре заборавит' неће! —

Кажи, добри, кажи Миљку моме,

Да је Љуба остала му верна,

И да ће се јагње жртвовати

Рад љубави к њему превелике.

(АРАПКА и ЧУВАР враћају се, носећи јела и послатице.)

ЉУБИЦА (бришући сузе).

Јадна бако, шта си препатила!

Ала нека утеши те бедну —

Изтера ми сузе из очију —

Ја безумна, како вређам Бога!

Боже, Боже! буд' милостив сваком!

ВРАЧАРА.

Бог и црва ка' и слона створи

И подели благо и господство

Међу људе, како с' њему свидло.

Зато нек се свак приклони вољи

Што дубљином и море надмаша.

Ала ником недаје рукама,

Ал' ка' отац милостиво рани
Црва, мрава и птице и дрвље.

ЉУБИЦА.

Узми, бако, што је теби драго.

ВРАЧАРА.

Немогу се ничим заложити.
Док проричем ја с' земног одричем,
Јер ми с' душа с Богом разговара;
Но допусти, нешто посластица
Да понесем за вечеру позну.

(Међе посластице у деп.)

ЉУБИЦА.

Узми више — све понеси, бако.

ВРАЧАРА.

Хвала, драга; Бог те наранио
Сваком жељом, што срдце заиште —
Ако желиш, да т' и даље кажем
Шта у књизи уписано стоји,
То ћу с' опет сутра потрудити,
А за љубав и доброту твоју,
Ако само допусти ми Ала.

ЉУБИЦА.

Дођи драга, непожали труда,
Кад те Господ тако даривао;

Но међутим ево нешто пара,
Те се рани и од-а-зла брани.

(Пружа јој кесу с новцима.)

ВРАЧАРА.

Тако тебе Ала даривао
Лепим даром, од срдца породом,
Да залечиш твоје тежке ране.
С Богом остај, анумо љубавна.
Ја ћу за те молити се Богу
Безпрестанка, у сну и на јави
Кад си тако добра и виђена.

ЉУБИЦА.

С Богом пошла, сиротице моја.
Немој на ме заборавит' сутра.

ВРАЧАРА.

Онда нек ме Ала заборави!

(Одлази, праћена Арапком и Чуварем.)

ЉУБИЦА.

(Вади писмо и почне читати, обзирући се.)
„Љубо моја, грдни јади моји!
Теши с' љубо, неће дуго бити:
Миљко ће те скорим избавити,
Да би знао два живота дати.“

(Брзиве плакати.)

Миљко — Миљко — срдце извађено! —
Іао Боже — добри господару! —
Мируі срдце — Миљко тебе знаде. —

(Љуби писмо и притискује га к прсима.)

Руко мила — ох, одбрано моја —

(Чита даље.)

„Доброта је ваљда само твоја
Изпросила у Бога ми милост,
Те памећу нисам посрнуо.
За моі живот небрини се ништа:
Са мноm иде моја врела љубав,
А њу прати и срећа и снага
Поред чете силне, крвожедне.
Поздрави ми іединицу сеіу,
Пак се блажете Богом и стрпљењем.“ —
О, чуіеш ли, несретњице Љубо! —
Скамени се, моіе срдце іадно!
Сасуш'те се, моіе сузе мутне —
Вама с' живот немож' изплатити.
Заовице, узабрани цвете,
Како ћу те іадна поздравити!
Како ћу ти брата дочекати!

АРАПКА. (Враћајући се).

Господар те жели поодити.

Нове даре из Стамбола носи.

ЉУБИЦА.

Ах!— немогу дочекат' га данас—
Срдце ми је тако скрбно, тужно,
Да од њега нешто стрепим, дркћем.
О,— моли га— нека ме поштеди—
Боље нек' ме куд у поље прати.
Ваљда ће ми с' одіутрити мисли
Обмануте безконачним небом,
Зеленилом и китнастом гором,
Као птици у кавезу тужном
Коіоі нарав зеленом одећом
Чара срдцу образе слободе,
Да су лака и удесна крила
Полетети за облаком спремна.
Моли, драга, о, моли га лепо!

АРАПКА.

Ал' за Бога, анумо предрага,
Промисли се и разсуди млада,
Де се таквим немилостним срдцем
Може сломит' љубав господара.

ЉУБИЦА.

Камо срећа, о добра девоіко!
То б' ме іедно усрећити могло.

АРАПКА.

Ал' ако му претвори се љубав
У силнију према теби мржњу?—
Такав огањ негаси се лако,
Докгод мрзки неуништи предмет.—
Буди мудра, анумо невољна!
И најући живот ублажују
Лепи снови о будућој срећи;
Ал' у смрти и снови нам чезну.
Шта се рађа у дубљини срдца
Нек навише никад неизлази.
Сиње море у тишини вара
Својим лепим, гладким огледалом,
И ширином наше прси шири,
Кријућ своју дубљину опасну,
Па и страшном у беснилу своме
Само туђе избацује стрве,
Али своја чудовишта никад,
Већ острова, што нам надом светле.

Појава 4.

МУСЕЛИМ. ПРЕБАШЊЕ.

(На звак Муселимов одлази АРАПКА.)

МУСЕЛИМ.

Да л' пређоше часови суморни

И облаци преко плава неба?—
О Љубице!— кад ће једном синут'
Зрак пролетњи на лицу ти красном!
Студена ме твоја зима тишти,
Следиле се у срдцу радости,
И сав живот трне, изумире.
Залуд топли јужни ветар дише—
Тврда кора леденог ти срдца
Никако се одкравит' неможе.—
Топла те је Грчка породила,
А Стамбол те дивну одранио,
Где се зима немож' удомити;
А ти с' тако суморна, студена!
Зашто, Љубо, да од Бога нађеш?—
Силније те нико волет' неће,
Усрдније т' нико говет' неће,
Љубавније нико дворит' неће —
И опет ме ладноћом одбијаш! —
Љубав б'јаше у очима мојим
Људска слабост и бунцање празно
Док ме чари несвладаше твоји;
А данас ми срдце изтрнуло,
Све се жеље око тебе вију
Ка светови око сунца свога.
Па кад такав распалила с' огањ,
Зашто пушташ, да сагоре прси? —

О, Љубице! — један само зрачак
Из облака твога спусти на ме —
Роб ће опет духом узлетети,
Славит' Бога на милости таквој
И клањат' се теби ка' идолу.

ЉУБИЦА.

Зар ти волиш? — ти, што робље чуваш
У затвору, ка' зверове љуте? —
Затвор само црне мисли рађа.
Одузети човеку слободу,
Све, што срдцу скупоцено било,
Па тражити радост и љубави —
Значило би, помрачити сунце,
Па тражити светлост и топлоту. —
Та љубав се у слободи рађа,
А радост је чедо задовољства.
Ти ми оте из наручја мужа,
Ком се моје срдце жртвовало
И љубит' га Богом се заклело —
И ти данас моје срдце иштеш!
Нечувено срдцу безакоње! —
Све ћеш моћи човеку отети,
Са имањем слободу и живот,
Ал' му срдце одузети нећеш
И слободу окриљена духа.

Штогод већма ланци стежу руке,
Све се већма пламен разгорева
У прсима, што осветом горе. —

МУСЕЛИМ.

Закон іачег у природи влада,
Човек граби и прибавља себи
Све, што срдце у жељама иште,
И што жеља іача, пламенија,
То с' предмету више приљубљује,
Кої из света у свої круг привуче. —
Што највише човек цени, воли,
То највише и од света крије,
Заклања га ка' слабачки цветак
Од огњена сунчана погледа,
Стрепи, дркће да га неизгуби.
Среброљубац своје благо крије,
Под катанце и браве затвара,
Над њим лебди, спава и бденише,
И све мисли, отеће га људи.
Маїка чедо и од сунца крије
Да му младо непреплане лице;
Заклања га од ветрића блага,
Да іої листак неопадне с цвета,
И све зебе и страује брижна,
Да га Ала себи неуграби.

Па зар мени ка' човеку правом
Мож' замерит', што те тако волим,
Што т' заклањам од завистна ока,
И што стрепим, да те неизгубим? —
Ја те већма од живота ценим.

ЉУБИЦА.

И Миљко ме тако исто цени,
Па зашто си огрешио душу,
Разставио двоје са животом? —

МУСЕЛИМ.

Па Миљко ти у туђинству умр'о.
Ја те дакле неразстави с другом
Већ састави са огњеним срцем.

ЉУБИЦА.

Миљко умр'о! — Тим ли вараш срце?
Ко ти каза, јадан Муселиме?
Тај је Миљко из гроба устао
Ка' страшило, што по ноћи блуди;
Пред њим иде цвокот и дрктање,
За њим ланци страовито звече
Ка' за грозним сатаном из пакла.
Ако с' њему неуклониш с пута
Кад ти с' јави у костуру своме —
Ја ћу себе теби жртвовати —

А до'нда те презирем страшљивца,
Отмичара, силедију пуста. (Одлази.)

МУСЕЛИМ.

Ха, ђаволе! — Сатана те дражи! —
У Миљка се уздаш Мрконића —
Мен' презиреш ка' страшљивца бледа — —
Разкин'те се, ви ружични ланци —
Ја јој нисам срдце поклонио!
Крваво сам изчупао срдце
Из чељусти те грозне хијене;
Крв нек тече из рањавог срдца,
Крвљу ће се опет залечити
Што ћ' потећи из њенога срдца
И из срдца Миљка Мрконића.
Ала! Ала! ти ме чујеш горе!

Појава 5.

ОСМАН. ПРЕБАШЊИ.

ОСМАН.

Турци желе с тобом беседити.

МУСЕЛИМ.

Нек' одлазе! Остав'те ме сама!

ОСМАН.

Невоља ии нагонила љута,

А невоља и наша и твоја;
Одлагат' се већ неможе више.
Гласови се све гори сустижу,
Ајдуци се осилили јако,
Друмове су главне затворили.
Ко с' у шуми од Турака нађе,
Том се навек смркне пред очима.
Ето Мусе ниодкуда нема,
Ни момака ни камила дуги,
Ка' да мутна вода њи однела. —
Од Мустафе ни трага ни гласа,
А чету ти земља прогутала,
Коју посла да изпита мудро,
Шта у себи Манасија крије. —
Страшимир се сдружи с Мрконићем,
Заједнички нападају Турке
Из заседа као зверад праву,
Нит' њим зна се места ни станишта;
Свуд изкрсну к'о авети суште.
Раја ти је већ подигла главу,
У песмама слави Мрконића,
Како Турке гони и конаби.
Раја листом к њему прибегава,
Те помоћи у горама тражи.
Глас отиде од уста до уста,
Те допаде честитом Везиру.

Момак дође и донесе претњу,
Како Везир љуто набрекује. —
Ако тако јошт узтраје дуго,
Вера моја, неће добра бити;
Оде наше царство и господство.

МУСЕЛИМ.

Аид' од тале, злослуто плашљива.
Ми сломисмо силу на Косову,
А зар данас да с' бојимо робља? —
А, зверови! проплака' ће камен,
И горе ће уватити іеза
Од вашег а іада и чемера.
Мрконићу, змиіо у ђаура,
Страшимире, сенко од ђавола —
Опусте' ће ваше капе црне,
А гора ће пожелет' вам гласа,
Из грла вам док с' напијем крвце.

ОСМАН.

Зайста се Турци забринули,
Препали се старци и трговци,
Те чекају савет и помоћи.

МУСЕЛИМ.

Нека дођу мекушци, страшљивци! —
(Осман одлази.)

Кукавице и са прела бабе,
Што гаткама приклањате главе!—
Одпашите то светло оружје,
Уз кецеље преслице принаш'те —
Ви сте само по имену људи.

Појава 6.

Неколико ТУРАКА а међу њима и ДЕРВИШ. ПРЕБАШЊИ.
МУСЕЛИМ.

Које добро, правоверна браћо!

1. ТУРЧИН.

Није добро, честит Муселиме.
По горама змајеви се дигли,
Прете сјајни месец помрачити.
Уз њи бесни вуци заурлали,
Те раздиру коње и јунаке. —
Јусуф оде преко крива вира
Зајечару у пооде брату.
Данас веле и причају људи,
Да с' од њега одрпине саме
У потоку познали тежаци.
Из Бање се Абдул дома враћ'о
Са четири поуздана друга,
А данас му закукала љуба.
И тако ти безпрестанце гласи
Од ајдука опаки допиру.

2. ТУРЧИН.

Ту недавно преко Црног вр'а
Из Стамбола прелазили Турци,
Носећ' собом небројено благо
У камењу и дробном бисеру,
У кадифи и персиској свили,
Осим злата у кованом новцу.
Крчмар ии је лепо изпратио,
Ал' до друге недођоше крчме.
Пуцњава се од пушака чула,
Те касније сама мртва тела
Нађоше се у дубокој шуми.

МУСЕЛИМ.

Немоите се тако препадати
Док је мене и на мени главе
И док Турчин узноси оружја.
Удари' ћу свилене баријаке
Покупи' ћу по избор јунаке
И разаслат' на четири стране,
Па јадна јим и чемерна мајка!
А тако ми моје вере тврде,
Ја ћу чету собом предводити
Те да видим из мрака јунаке.
Ил' ћу и сам као јунак пасти,
Или ћу се крвљу напојити
Изпод грла Миљка Мрконића.

1. ТУРЧИН.

Е, вала ти, на беседи таквој.

ДЕРВИШ.

Нек те Ала у сили утврди
И нека ти славу приумножи,
Кад си таква огњевита срдца.
А кад сретно к'о аџија стигнем
У ћесарску у Будим на ћабу,
За тебе ћу с' помолити Богу. —
Од како сам из Једрена града,
Овог страа јошт не нађо нигде.
Ала с' љути и Пророк на небу
Неверници шта по земљи чине,
Пак се жести и на правоверне
Што ћауру осилит' се дају.
С тога с' ноћу јављају прилике
По друмови и на небу даљном.

МУСЕЛИМ.

Ајд, Османе, нек викну телали
По вароши и по паланкама,
Нека викну на четири стране,
Под бариаке да с' купе јунаци
У Пророка Мухамеда име;
Нека викну на четири стране:
Ко је Турчин и од турске крви

И верује Светца Мухамеда,
Што 'но Богу до колена седи,
Нека паше сабље оковане
Нек' придева пушке и ножеве,
Нек' осветла образ на меідану —
Одметну се раіа у аїдуке.
Што ко отме у крвавом боіу
Нек понесе ка' понос и славу,
Да іе васда виђен међу браћом.
Муселим ће чету предводити,
Да с' поноси као паун періем.

2. ТУРЧИН.

Еівала ти, честит Муселиме!

МУСЕЛИМ.

Пођ'те с миром и без сваке бригае.

(Одлазе.)

Појава 7.

Манастир. Сабор. Скупљени народ у различним гомилицама
весели се и разговара. На страни чује се фрула, уз коіу
игра коло.

СТАРАЦ (у I. гомилици), напиіа.

Помоз' Боже и света недељо,
Света Петко, божіа угоднице,
И црквице, кућо Светитеља!

Буди нама грешним у помоћи
И у дану и у тамној ноћи,
И у двору и на даљном путу,
У весељу и у свакој туги,
Да с' сећамо Бога истинога
И страшнога часа умрлога.
Спасајте се, браћо и дружино!

2. СЕЉАНИН (напија).

Дај нам, Боже, да с' љубимо васда
Ка' једнака браћа у невољи,
Један другом да с' нађемо вољно
На невољи ка' рођена браћа!

(У другој гомилици.)

1. СЕЉАНИН.

И досад смо амо долазили,
Поодили нашу свету цркву
И говели Богу по закону,
Ал' нас нису нагонили Турци,
Нит' гонише младе и девојке,
Већ свак иш'о, што га жеља вукла,
Ил' што болан тражио је лека
Од Господа и од Светитеља.
А данас ти потераше листом,
Неостаде млада ни девојка.

2. СЕЉАНИН.

И таі зулум мор'о нас іе стићи,
А из тога шта ће снаћи раіу
Сваки може лако погодити,
Іер до живца познаіемо Турке.

1. СЕЉАНИН.

Ал' и њима лепо с' враћа заіам.
Аідуци іи згодно дочекуіу,
Те конабе као мачке мише.
Мрконића то іе чета мала
Што с' од тежке силе и зулума
Одтиснула гори у аідуке,
Те сад чини чудо од Турака.
Кудгод пођу по злосретної раіи,
Гдегод падну на вечеру уду
Ту просипљу немилице благо:
„Наі ти, раіо, те се лебом рани
И од турска зулума се брани;
Мол' се Богу за твоіе аідуке,
Што с' кржаве по горици за те,
Што се биіу по горици за те
Кано ветар о дрвље, камење;
Што гладуіу и к'о зверад пате
Зарад твоіе немоћне одбране.
Ран'се, раіо, чедо изнемогло,

Те оснажи срдце до јунака,
Да се можеш соко доватити
Чарне горе и облака даљни,
Те да одтуд на згадију стрељаш,
Што поништи образ и поштење,
Што окаља веру Спаситеља
И што рају окова у ланце.“
То беседе гдегод гладни падну.
Сиротиња од радости плаче,
Младеж букне огњем Страињ-Бана,
А старци се живом Богу моле,
Сузе роне и Господа хвале
Што им посла помоћ у невољи.

2. СЕЉАНИН.

Па, Бога ти, незнани јуначе,
Да л' разабра, где су ти ајдуци?

1. СЕЉАНИН.

А што за њи питаш и разбираш?
Да те није у срдцу повукло
Огледати снагу и јуначство?

2. СЕЉАНИН.

Јесте, богме, овога ми крста. (крсти се.)
Ођу поћи, ма знао и недоћи!—

1. СЕЉАНИН.

Дај ми руку, весела ти мајка,
И ја служим у тој чети дивној.

(Показује му сакривено оружје.)

Ајде са мном, да с' нагледаш чуда
И прослављаш Бога јединога.

(Напија му из чутуре.)

Здрав да си ми, Богом побратиме!

Вино пио и весео био

И по гори с Турцима се био,

(Напољу чује се глас):

Баурине! Осман заповеда

Да се коло поизмакне тамо,

Где господа поседала славна.

1. СЕЉАНИН.

А јадно вам млеко материно!

Пресешће вам то ваше господство. (одлазе.)

У трећој гомилици.

1. СЕЉАНИН.

Тежко теби, о несретња рају,

Кад ти Турци и коло разводе.

Примичу га све очима ближе,

Да у наше неве загледају

И девојке, кћери нељубљене.

Шта ће бити с нама до последка?

2. СЕЉАНИН.

Іад и чемер од свуд на нас стреља,
Памет стала, а срдце се смрзло.
Ал' тако ми здравља и памети,
Док је љуте чете од аїдука,
Іа се недам ногом погазити.

3. СЕЉАНИН.

Мої рођаче, далеко је чета,
А іади се прикучили срдцу. —

Појава 8.

МРКОНИЋ и БУШКО у иначком оделу долазе.

МРКОНИЋ.

Добро дош'о мої соколе сиви!
Іеси л' мог'о књигу протурити?

БУШКО.

Љуба те је лепо поздравила —
Мрконићу! — рад' онакве љубе
Свак би небо с паклом променио. —
О, іа сам ти каменог а срдца,
И опет ми с' подкрадоше сузе
Гледајући раздрагано срдце,
Гледајући заплакану верност,
Силну жудњу за тобом іунаком.

МРКОНИЋ.

Зар ти собом с њоме говорио?

БУШКО.

Слушај само, пак ћеш веровати.

Обуко се у одело турско

Ка' врачара, пука сиротица,

Те ме твојој љуби одведоше. —

Да с' видео, кад јој књигу дадо! —

Љубила је, к срдцу притискала,

А на лицу стизале се сузе. —

„Гласоношо, од Бога послани —

Кажи, добри, кажи, Миљку моме,

Да је Љуба остала му верна,

И да ће се јагње жртвовати

Рад' љубави к њему превелике.“

То изусти, те однесе срдце

Разтужено од жалости њене.

МРКОНИЋ.

(Одвраћа лице, угушујући жалост.)

А шта ради моја јадна сеја?

БУШКО.

Неумем ти ништа о њој казат',

То све биаше у једном тренутку,

Јер Арапка и проклети чувар

Недаду іоі ока отворити,
Нит' іоі с' ико без њи приближује.

МРКОНИЋ.

Јеси ли му дворе разгледао?

БУШКО.

Двор је зидом високим опасан,
Изпред двора улица широка,
На капији јака стража чува,
Јака стража од тријест момака.
Ложница му у градину гледа,
До ложнице чувар и Арапка.
На градини са другог краја
Тврда врата заклањају дрва.
Одатле је ливадица мала
Која с' пружа у китнасту шуму.
Од ти врата ево тежка кључа,
Који но сам саковати дао.
Кад у вече затворе се врата,
Кључ се даје у руке чувару.
То је згода, да неб' мог'о нико
Од суседа у помоћ притећи.
Муселим ће скоро одлазити
Са Османом, бесним четовођом,
Па ето вам прилике удесне
Да се ноћу у двор увучете.

МРКОНИЋ.

А куда ће Муселим с Османом?

БУШКО.

Стра овлада великим и малим,
Гласови се носе на све стране,
Како Турци од аїдука гину,
Те дођоше старци и трговци
Муселиму на іадање горко.
Осман за тим развио заставу,
Те се скупи чета повелика
Све по избор љути убоїица,
Да аїдуке по горици траже.

МРКОНИЋ.

Аїд'мо даље тражит' Страшимира,
Да чуїемо, шта ће на то рећи. (Одлазе.)

СЛЕПАЦ с вођом приступа трећої гомилици:
Уделите, браћо, од милости,
Што Бог коме благи даровао,
Тако дуго гледали по свету,
И здравља се лепа наносили.
Смилуїте се на убога слепа!

1. СЕЉАНИН.

Оди, чико, те се напиї вина,
Привати се мало из торбице.

СЛЕПАЦ.

Сит сам, брате, Бог те наранио
И живота вином напоио.

2. СЕЉАНИН.

Би л' нам штогод одпевао, чико,
Да скупимо по коју парицу
Добром слепцу слабу попутнину?

СЛЕПАЦ.

Оћу, роде, ал' су слабе гусле,
Од како нам закратише Турци,
Паучина гусле обузела,
А струне се слабе покидале.

(Удешава гусле.)

„Збор зборише божиі Апостоли,
Збор зборише на небеска врата —“

1. СЕЉАНИН.

Не то, чико — о каквом іунаку.

СЛЕПАЦ.

Несмем, богме, изгуби' ћу главу.

2. СЕЉАНИН.

Какву главу? — небудали, чико.

И досад се уз гусле певало,
Ал' іошт нико неизгуби главу.

СЛЕПАЦ.

Ето данас Турци закратише,

Нит' сме когод певат' о іунаку
Боіећи се силе и пустоће.

2. СЕЉАНИН.

Певаі, чико, далеко су Турци,
А вођа ће почувати стражу.

(Дете одлази.)

СЛЕПАЦ (пева.)

„Оі, мили Боже чуда големога!
Шта се оно у горици светли?
Ил' су 'але ил' змаіеви љути?
Нит' су але ни змаіеви љути,
Већ іуначка чета од аідука,
Те се сіаіу токе и оружје.

(Народ се прикупља.)

Пред четом іе чудан старешина,
Мрконићем зове га дружина.
Застрашио по горама Турке,
Застрашио каде и ануме,
Уздрктало и старо и младо
Од његова страа големога,
Те с' и деца у душеке криіу
Од имена Миљка Мрконића.
Једно іутро чета уранила,
Зора сину више горе чарне,
А аідуци изпод горе чарне;

Сунце сину, те обасіа гору,
А чета се вр'а доватила,
Крива Вира, врлетнога друма,
Те заuze кланце и друмове.
Подигли се варошани Турци
Да од беса у Бањи се лече,
Међу собом тиіо говорили:
Мили Боже, шта се оно сіаіи,
Баш к'о да іе на планини гуіа?
Те од главе одсіаіуіе сунце.
А незнаіу, жалостна іим маіка,
Да ћ' од гуіе изгубити главу. —
Кад су били на доват планини,
Зацикаше са планине гуіе
Шаре пушке од деснице мужке.
Запођеде с' іедан прамен магле,
Модар прамен под облак се диже
Те показа іаде и страоте.
Да іе коме сести те видети,
Кад упаде чета међу Турке
Кано вуци међ' рунате овце.
Сева огањ из пламена ножа,
А пуцаіу токе на прсима,
Под доламом све шкргућу кости,
Лете чалме, обриіане главе —

ВОБА (дотрчи.)

Мучи, чича, ево иду Турци.

1. СЕЉАНИН.

Јошт, јошт, чико! шта је после било?

СЛЕПАЦ.

Прођ' се, јадан, беде и невоље.

2. СЕЉАНИН.

Бог ии живео! — Е, алал иим вера!

То су људи! — а ми? — несретњици!

Појава 9.

НЕКОЛИКО ТУРАКА. ПРЕБАШЊИ.

1. ТУРЧИН.

Бре, ђауре, ти л' уз гусле певаш?

Знаш ли, море, да ћу манут' сабљом,

Те да видим, може л' пресећ' крмка?

(Почву сељане тучи, а кад се ови поразбегају, стану се смејати.)

Такви су вам и јунаци били,

Што у песми данас спомињете.

Кукавице, рођене за робље!

(Сватови пролазе, водећи невесту, превезом по лицу покривену.)

Стани, море, рајо поносита,

Да видимо понос од сватова. —

Бре, девере! дед' доведи неву,

Да видимо, какву мечку водиш.

К У М.

Молимо те, наш честити Ага,

Љубимо ти свиленога скута!

Смилуї нам се и пусти нас с миром.

Момак нам је жестокога срдца,

Може вам се штогод замерити

У бунилу и код пуне главе,

Те ће нама образ оцрнити.

1. ТУРЧИН.

Шта? — шта рече? — Жестокога срдца?

Ха, ха, ха, ха! — Чуїете ли, Турци,

Како с' раїа данас осилила? —

У кога л' се поуздасте куїе?

Да л' у ваше дроњаве аїдуке,

Голотрба вођу Мрконића? —

Дед' да видим, како с' момче жести.

Скидаї дувак, лепото девоїко!

Данас нови адет у Турака:

Заглеђиват' под превезом младе,

Да с' nebude како Мрконићу

Преобук'о у женско одело.

(Загледа невесту.)

НЕВЕСТА.

Куку мајко! — Недајте ме браћо!

1. ТУРЧИН.

Вера и Бог, јеси, момо лепа,
Гре'ота је, да те ђаур љуби.
Оди ближе, јагње заблуђено!
Шта ће теби момче голобрадо,
Што 'но незна ни нос убрисати?
Шта ће теби рита и пелене,
Госпоштина кад је много боља?

МОМАК. (Из гомиле сватова.)

Море, Турци, невеста је моја.

КУМ. (Одтискујући момка на страну.)

Молимо вас, о господо славна,
Немојте нас слабе срамотити.
Поштедите невестицу младу.

1. ТУРЧИН.

Ајде с нама, нељубљена момо,
Да с' оденеш у танану свилу
И да двориш Аге и Бегове
У рукавма везенима златом.
Остави се земље и мотике,
Прођ' се, јадна, раје из пепела!

2. ТУРЧИН.

Ам'де, селе, да ти очи видим,
И да познаш, како Турчин љуби.
У Турчина уста од шећера,
А у раіе уста окорела
Од невоље и од суве проіе.

НЕВЕСТА.

Еі, сватови, срам вас огарио,
И пред Богом, на ономе свету!
Іадна, маіко, какво чедо роди! —
Убите ме, браћо, од милости!

МОМАК.

Пуштаіте ме, о по Богу браћо!

1. ТУРЧИН.

Оди, душо, прођ'се љувегиіе.
У њега іе срдце од камена,
А у кући нема ни камена:
Љувегија човек за невољу
Као гладном рана іечменица.
У Турчина брада Светитеља,
Ког пољуби, срдце се разжуди
Од милине и од жеље сладке.

МОМАК

(који је међу тим пут кроз сватове силом проврчио).

Натраг, море, руке од невесте —

1. ТУРЧИН.

Гле, истина, ти се нешто жестиш!

Ам', деране, да поиграш ситно,

Да с' увере сва господа светла,

Како с' гаси жестина у раіе.

Певаі, куме, ону вашу песму:

„Поиграі ми, лепи Павле, поиграі!“

КУМ.

А како ћу іадан да попевам,

Кад ми срдце у грудима плаче!

1. ТУРЧИН.

Певаі, море, сад ћеш заурлати!

КУМ (пева).

„Поиграі, лепи Павле, поиграі!

Да'ћемо ти мор-доламу

Да нам поиграш,

Да нам поиграш.“

1. ТУРЧИН.

Играі, море, курвино копиле,

Нека види невестица млада

За какву је шугу дао бабо.
Шта?— ти нећеш?— а јадна ти мајка!
Е, бре, момци!— ожените крме
Ушицама од сикире тежке,
Нека с крвљу избљује жестину.

(Момци се склептају и одведу младожењу.)

НЕВЕСТА.

Куку мени и до Бога мога!

1. ТУРЧИН.

Нек' зна, куја, како слушат' ваља
Кад старији млађем заповеда.
Иди, нево, те богаља рани.

(Сватови одлазе.)

Појава 10.

СЕЛИМ. ПРЕБАШЊИ.

1. ТУРЧИН.

Виде л' коло млади девојка?
Има л' муста за господска уста?

СЕЛИМ.

Три девојке коло обчиниле
И лепотом памет занијеле.—

Од'те амо до три лепотице!

(Девојке долазе.)

Поклон'те се свої господи редом,

Целиваіте у скут и у руку,

Па служите кавом, ђаконијом.

(Девоіке клањаіу редом. Док момци чибуке пуне, девоіке ии
доносе огањ и кафу.)

1. ТУРЧИН.

Оди, ђузел, да се пољубимо.

Уз девоіку и кава іе слађа.

2. ТУРЧИН.

Оі девоіко, чим те маіка рани

Те си тако бела и румена?

(Напољу чуіе се вика. ПРОСІАК и ТУРЧИН долазе с многим
сељанима, а међу њима и МРКОНИЋ.)

ПРОСІАК.

Помагаіте, Аге и Бегови,

Помагаіте, ако Бога знате!

Има л' правде Бог вас помогао!?

Видите ме кљаста и наказна,

Бог ме благи тако наказио,

Пак ми браћа од милости деле,

Те се раним и од-а-зла браним.

Іа напроси четрдесет гроша,

Ево данас све ми оте Ага.

Помагаіте, ако Бога знате!

Силе нема у царевоі земљи

Код вае живи, огреіани сунца.

ТУРЧИН.

Ниіе тако, о господо светла!
Погледаіте кљаста и наказна!
Таі здравима преотима рану.
Други раде, да се кљасти ране,
Други с' муче, да кљасти пиіанче.
Данас многе изварао новце,
Пак ће пити вино и ракиіу
Докгод іедне узтраіе парице,
А сутра ће допасть бољезање,
Те ће троват' здраве и радине.
Ниіе л' право, узаптит' му новце
Да се позна ка' и други с радом;
Ниіе л' право, оставит' му новце
За зле дане, да га лебом ране,
И да некад поштено г' саране?

1. ТУРЧИН.

Іест, истина, право и паметно.
У Кадиіе боља памет ниіе.
Ти б' и нама мог'о кметовати.

МРКОНИЋ.

Кога іарко не огрева сунце,
Тог ни месец ладни и шкрбави.

1. ТУРЧИН.

Шта то рече, іедан копилане?

МРКОНИЋ.

Што ти раја никад рећи неће.

Пасја веро! што се машаш сабље,

Кад је у мен' повише оружја? —

Или волиш мејдан да делимо?

Вади сабљу кад пушака немаш,

Да видимо, да л' пресуди право.

(Бију се. Мрконић избије Турчину сабљу из руке.)

А што ли те сабља изневери,

Кад си мог'о хвалити се Турком,

Мрконића да си посекао?

Ја сам главом Миљко Мрконићу.

Узми сабљу, или подај другом,

Ил' одите свиколици на ме —

Срамота је, да ајдук умакне.

Мрконић је глава од ајдука;

Кад он падне, и чета ће прснут'.

Дед' Турчине, трице и кучине!

(Ајдуци обкруже Мрконића, и оружје њим се заблиста.)

Јадни штенци побеснивши паса!

Да имате уши да чујете,

Како пишти од зулума раја;

Да имате очи, да видите,

Какву муку мучи сиротиња,

У вама би срдце задрктало. —

Везујте се, огрејана сунца,

Да ја вама јошт правије судим,
Да вам срдце у груди разблудим. —
Кад вам љубе у пооде дођу
И донесу по мерицу злата,
Мож'те опет судит' сиротињи;
До'нда ћете робоват' аидуком,
И преносит' рану и цебану
По врлети, где клецају коњи,
Да с' учите правди и закону,
Коју Господ са небеса пише.

(Све је везане одтерају.)

Јадна рајо, о гробови живи!
Што гледате јаде невиђене,
Што трпите покор, безакоње?
Ајд'те, робље са мном у планине
Ком се тако живет' додијало,
Да Турцима изричемо закон,
Какав они изричу нам данас. —
Доћ' ће време, моја браћо бедна,
Да ће раја одпаст' од Турака,
Док јој снага сазре за јуначтво,
Док јој срдце једним огњем букне,
Једним огњем за слободу своју,
И за свету оскврњену веру,
И поштење ногом погажено —
Али данас Господ нас позива,

Да огњену разпиримо жижку.
Шуме ће нам бит' градови тврди,
А деснице, слога и јуначтво
Отровано, пламено оружје,
Што ка' муње с небеса ће тући.—
Док се Аге са душека дигну,
Дотле ћ' други стотинама пасти
И застрашит' разбуђене Турке,
А раја ће срцем ојачати,
И пламен ће ветром разбуктат' се,
Из пламена загрме' ће Господ:
Какво семе посејасте, Турци,
Тако жањте. То је вечна правда.

ЈЕДАН из гомале.

О, јуначе, дај оружја светла,
Па нас води, куд је теби драго.

МРКОНИЋ.

Оружје вам на избору стоји—
За мнош, браћо; крст и вера зове!
Задркта' ће сила и пустоћа,
Проплака' ће буле и кадуне,
Заурла' ће штенци и куриаци.
Нека пламен из пепела букне
И довати све крајеве земље;
Нек' се стреса и нек' се камени
Зверски пород од планувша робља!—

Нека пада гњило и дозрело,
А нек' с' диже, што дозрело није,
Нек' се диже јаркоме сунашћу,
Да се Господ и у њему слави!
(НАРОД диже на рукама МРКОНИЋА, вичући.)
Ура, ура!

V.

Појава 1.

Шума у кривом виру.
(Аидуци у оклопима вечбају се у борењу са сабљама.)

ВЕЉКО.

То је добро, јошт једанпут тако!
Кад те с лица душманин нападне,
У очи му гледај непрестано;
Јер чим очи завара неуге,
Ти си проп'о, ил' ће т' обранити.—
Сад са стране како с' ваља бранит'.
Дед', да видим, игра ли вам рука
У свом зглавку, као у вештака.—
Врло добро!— С таквим јунацима
Мрконић ће земљу освојити.—
Одмор'те се, напијте се вина,
Нек се снага весело прикупља.
Спасајте се, јуначка дружино.

ВЛАДИМИР.

Слађе с' пије уз песмицу вино
Кад је крепко срдце разиграно,
Кад се прси од весеља шире
А глас громки кроз гору продире.

МИЛИЋ.

Добро велиш. Ајде да певамо.
Нечуј, вило, непреотми гласа.
У ајдука грло неговано
Све шећером, кавом и шербетом;
Кад заурла, звериње с' узврда.

ВЛАДИМИР.

У девојке утањено грло,
А јунака грло громогласно.
Са снагом се и песма му слаже.

МИЛИЋ.

Па дабогме, као у магарца:
Страшно кљусе, па и глас му страша.

ВЛАДИМИР.

Ти тек мораш уплетати шалу.

МИЛИЋ.

Од збиље је ђаво оседио,
Дервиш своје зубе прогутао,

А жена је језик изгубила.—
Спасајте се, горски безкутњаци,
Те попили бригу у тиквици,
Витлали се бесни по горици,
А промукли грлом у ракици!

П Е В А :

Стекло се винце
У беле тиквице;
Биле с' тиквице
О наше бедрице.
Вино се сладко
Потию тужи:
„Срдце ми с' мути
Лице се ружи.

Пиј ме, о пиј ме
Добри јуначе!
Са мном ти срдце
Весело скаче,
Мишце се крепе,
Снага се диже,
Крила те носе
Облаку ближе.

С В И :

Пијмо, браћо, док смо живи,
Весело нека се ори глас;
Кад са света Бог нас прими,
Гробови тужни ће покрит' нас:
Онда ћ' другом тећи вино.
Пијмо га весело, пијмо, пијмо!
Добро у здравље и срећан час!

МИЛИЋ.

Прија л', Мирко, наше руино вино?

А кукавче, где би данас био,
Да те браћа ненађоше мучна?

МИРКО.

Немој, брате, позлеђиват' ране,
Нек ме мало срдце одумине.

СРЕЂКО.

Ма ја нечу, шта је с њиме било.

МИЛИЋ.

Изпостником учинише г' Турци
Па везаше у шуми за дрво,
Да с' научи делит' милостиње.
Саможива и Турци нетрпе.
Зар невесту тек момак да љуби?
Своје благо нек' свак' с другим дели.

МИРКО.

Дође Туре младо, голобрадо,
Да преноћи и да се одмори.
Угости га, чим сирома може,
Ал' Турчин се загледа у неву,
Пољуби је и два и три пута.
У мени се преврте утроба,
Ал' се клоним беде и невоље,
Стего срдце, ал' у грлу дави.
Док ти Туре разблужено рече:

„Бре, ђауре, одлаз' у кошару,
Јер сам трудан од дугога пута,
А нева ће да ми санак слади.“

Кад то зачу, смрче с' пред очима,
Те ти Туре ка' помаман сграбим.

Како сам га лако дочепао,
У рукама Туре издануло.

Ал на пакост изкрсоше момци,

Везаше ми и ноге и руке

И однеше за доручак вуком.

ЖИВОИН.

Тражећ срне по гори с Новаком,

Нађемо га поготову мртва,

Те га добрим вином напојимо,

И ево га данас међу нама.

СРЕЂКО.

Нема смрти без суђена дана.

ВЕЉКО.

Море, Турци, зар се тако служи?

(Турци уносе распаљене чибукe.)

ВЕЉКО.

Послужите, Аге и Бегови,

Да видите, како сладко пада

Послужити јачег и старијег

Кад за вратом сабља заоведа. —

Ви мислите, да вас Господ сазда

Да с' ка' робљем послужите раіом;

Ал' сад ево друга с' књига чита,

Па је тежко, кад се враћа заіам.

МИЛИЋ.

Ам' де, Беже, одвећ ми је низко.

У горици столице нема,

А оклоп ми савити се неда.

Донеси ми онаі тежки камен,

Што с' од своіе браће одвоио,

Те осамљен іаде іадикуіе.

И аідук је од браће одцепљен,

Па несрећа с несрећом се дружи.

СРЕЋКО.

Оди, Аго, о господска траго,

Подметни ми ону кладурину.

Све, што Ага тек опипа руком,

То прелази у господство право,

Неби л' прешло и на ме господство,

Да с' по гори више непребиіам,

Већ да спавам у меку душеку,

Па да буле и кадуне младе

Агу ладе и санак му сладе.

БОЖКО.

Оди амо, господско колено,
Да пред тобом савиєм колено;
Јер ја нећу кладе ни камена.
Ти си мекша столица за ме.
Лез', Турчине, да с' посадим на те.
Лепо с' пружи, и то поребарке.
У раіе су подугачке ноге,
Остругом га повијала мајка
А не свилом и злаћеном жицом,
Па је пустник у дужину растао,
Те неможе пресавити краке.

(Док први Турчин доноси камен, а други кладу, те Милић
и Срећко поседају, трећи Турчин легне, а Божко га одгура
ногом.)

Ајд — одлази, проклетињо светска!
Од тебе би с' ајдук окужио.

ВЕЉКО.

А шта ћемо с тобом Муселимче,
Што куријаку наоштрио зубе
И сладио месо јагањаца? —
Због тебе сам ране допануо,
А Мрконић мал' неплати главом. —
Да л' та тиква тога јада вреди?

МИЛИЋ.

Да небіаше Миљка Мрконића,

Ја би данас по облаку шет'о
Ка' Светитељ громовник Илија,
А нисам се ни напио вина,
А камо ли почастио с Турци —
Све због тебе, јадна потурице.

ВЕЉКО.

Што ти ђаво неполоми ноге
Кад си пош'о у Србију тужну,
Те толике неби пропиштале
Мајке, чеда и врли јунаци.
Одпаднице, да те Бог убије! —
Судите му, браћо, по правци,
Каквом смрћу уморит' га ваља.
Мрконић га нама оставио
Као мачка мачићима миша,
Да с' на њему игром научимо
Ловит' гњавит' и згадију требит'.

ВЛАДИМИР.

Ја би рек'о, да се с нама бори,
Па кад ране свладају га грдне,
У мукама нек испусти душу.
Кад му језик тако оштар био,
И сабљом ће ваљда владат' моћи.
Да видимо, јесмо л' научили
Борити се и нападат' Турке.

МУСТАФА.

Неумем се, браћо, сабљом бранит' —

БОЖКО.

Мораш, куіо, бран' се како можеш.

Греота је убит' без оружја.

Аідук живот смрћу одкупљује,

Па смрт само оружаном даје.

Само Турци бију невољнике,

Што с' немогу ни ноктима бранит'. —

Даіте сабљу — одреште му руке. —

Стан' овамо, да ти наіам платим.

Бран'се! (Бију се. Божко га рани по левом рамену.)

МУСТАФА.

Іао! — іао мени! — іао!

ВЛАДИМИР.

Тако раіа ниіе іаокала

Пред меаном од сикира тежки,

Іербо сте іе пепелом гушили

Из зобница — људождери клети! —

Узми сабљу, Грче прекоморче —

Узми сабљу, огреши'ћу душу.

(Мустафи даіу силом сабљу. Владимир га рани по истом рамену.)

МУСТАФА.

Куку мени и до Бога мога! (Стропошта се.)

ВЛАДИМИР.

Куку раи од тебе іеднога.

МИЛИЋ.

Пусти мене, да с' огледам с њиме,

Кад сте змии повадили зубе.

Аіде, муіо, да с' играмо жмуре,

Неглеђушке да с' биіемо сабљом,

Ал' телућем, да нетече крвца —

ВЕЉКО.

Вуц'те, куіу, па убиіте тамо.

МИЛИЋ.

(Подіже Мустафу и почне га вући.)

Ао, тужан, да стрвине тежке!

Ала те іе раіа угоіила! —

Аіде, муіо, да с' мећемо ора',

Коіи т' бацим, добаци га натраг,

Пак ћеш добит' љубу Мрконића,

Што очима срдашце запали. (Одвуче га.)

БОЖКО.

Носи тамо твоіе безакоње,

Где по ћуди Кадиіа несуди,

Где су Паше с раіом подіеднако. —

Видите ли, Турци вулумћари,

Како точак окреће се брзо?

Зла је срећа, праћена проклетством.

ВЛАДИМИР.

Ха! ево нам нашег Мрконића.

Доста б'иаше одмарања празна,

Те с' усири у жилама крвца.

Од петнајест сиромашни друга

Данас има наша чета врла

Осамдесет по избор јунака,

Што са змајем у коштац се вата,

И свак жељан изпод грла крвце.

Па зар такви за чаму јунаци?

Појава 2.

МРКОНИЋ и **СТРАШИМИР** долазе разговарајући се.

ПРЕБАШЊИ.

МРКОНИЋ.

Е, јунаци! олуја нам прети;

Муселим се с четом на нас спрема,

Да нас сатре ил' распуди слабе,

А чета је од пет стотин' друга.

Мислите ли уклонит' се сили,

То ћемо се с местом променити.

БОЖКО.

У бој, у бој, Миљко Мрконићу!

ВЕЉКО.

Куд ти рекнеш, крило соколово,
А за нас се немој забринути.

БОЖКО.

Кад је с нама поглавица Миљко,
Ко ће питат', колик' је Турака?
Пусти, Миљко, да и дочекамо,
Пак да видиш јада од Турака.

МРКОНИЋ.

То сам хтео, да јошт од вас чујем,
Ако збиља до невоље дође.
Јесте славно гинут' за слободу,
Ал' је мудро уклонит' се сили
И поштедит' живот за освету.
На стотине ударит' Турака
Није лако, а бес штете грдне!
Без невоље ко ће у гроб лећи?
Из трупа се живот непонавља
Ка' из кладе ил' сочаног дебла,
А слобода тек у нама живи.
Наш је живот сав намењен раји.
Сапри искру у студени камен,
Ко ће ти је после изгонити?—
Но ја смишљам и премишљам друго.
Осман иде, да испита гору,

Да заузме кланце и друмове,
А Муселим касније ће доћи,
Да опаше као аіком гору
И да стера у кланце аідуке,
Где ће Осман огањ оборити
И сатрти силу од аідука.—
Зар то није лија у кљусама?
Четир клина раздвоји' ће кладу,
Куд је онда целокупна снага?—
С тога мислим смести Муселима,
Напасти га обноћ изненада,
У дворе му живи огањ бацит'
И смрт просут', да се следи крвца.
Тако ћу га разставит' с Османом.
А Османа дочека' ће чета,
Разпудити Турке по горици
Ка, іастреби лаке голубове.
Ако ли іоі до невоље дође,
Лако ћ' бумбар пробит' паучину
И у гори застрица наћи.—
Іа ћу поћи на двор Муселима,
Іер ме зове љуба и сестрица,
Да му вратим жао за срамоту.
Ко ће са мнош, нек' испита срдце—

ВЕЉКО.

Іа ћу с тобом—

БОЖКО.

И ја, поглавице,
Зашто питаш, те незаповедаш?

ВЛАДИМИР.

С а м избери из средине наше—
Ко јошт неби Миљка послушао?

МРКНИЋ.

Доста нас је до тридесет друга
А такви по избор јунака.
Небојте се, браћо и другови,
Миљко ће вас врле предводити,
А остале Страшимир ће склонит'
Међу ждрело, стене и гудуре,
Па нек' Осман изволи јим доћи.

БОЖКО.

У бој, у бој, Миљко Мрконићу!

П Е В А Ц У:

У бој, у бој, ког освета крепи!

У бој, у бој!

Нек' зверски Турчин стрепи, стрепи.

У бој, у бој!

Д В О Г И Ц А :

Кад крепко срдце гњевно куца —
Нож залуд сева, пушка пуца ;
Аідук іер незна за трепет и стра' !
За живот кад се аідук биіе —
Ха! — земљу нека крв облиіе!
Слобода у крви свої престо' тек зна!

С В И.

У боі, у боі, ког osveta крепи !
У боі, у боі!
Нек' зверски Турчин стрепи, стрепи.
У боі, у боі! (Одлазе.)

Поіава 3.

У двору Муселимовом. Ноћ.

ЉУБИЦА и АРАПКА.

ЉУБИЦА.

Куд се спрема Муселим, девоіко ?

АРАПКА.

Аідуци су додиіали Турком,
Те се силна прикупила воіска
Да іи биіе по зеленоі гори.
Господар ће предводити воіску.
Пре полазка пооди'ће тебе,

Да јошт једном из уста ти чује,
Да ли си се млада приволела.
С тог те молим и љубим ти руку,
Немој лудо изгубити главу.
Ја знам добро господара мога;
Ако с' недаш тврда умолити,
Неће ти се више родит' сунце.
Очи твоје, два камена драга,
Пауци ће у гробу испити.
Стегни срдце, драга госпођице,
Рад' живота млада и зелена.
Пригни вољу, кад већ мора бити,
Пак ће време залечити ране.

ЉУБИЦА.

Муч', нелудуј, Арапко девојко!
Животу је цена премалена
Кад жалости с невољом га круже.
Мог крвника никад љубит' нећу,
Па нек' чезне овај живот уди.
Зар Мрконић толико невреди
Да му верност животом одкупим?

Појава 4.

МУСЕЛИМ. ПРЕ'БАШЊЕ. На знак Муселимов
одлази А р а п к а.

МУСЕЛИМ.

Последњи пут јошт долазим к теби,
Те да чујем, шта си с' домислила,
Размисли се, љубо Мрконића,
Шта ћеш рећи на последњем часу.
О кончићу моја срећа виси:
Једна речца са устница твојих
Понови' ће живота пролеће,
Ил' ми срећу за навек помрачит',
Ал' и тебе живота ће стати.

ЉУБИЦА.

Да размислим, оћу ли те љубит'?
Ти полазиш, да ми мужа стрељаш,
Да ни гроба по њем' неостане,
А од срдца рањенога иштеш
Да те љуби место Миљка свога!

МУСЕЛИМ.

Једну речцу изустити, Љубице,
Пак ће љути укротит' се тигар
И савит' се пред ногама твојим,
Оставите Миљка Мрконића

Нек' раздире по горици Турке,
Да би знао, да ћ' и на ме поћи.
Обећај ми, да ћеш моја бити,
Пак ће Миљко остат' у животу.—
Та ти велиш, да твог Миљка волиш,
А без дела све су празне речи.
Дед', покажи, да му живот цениш,
Одкупи га с половином срдца.

ЉУБИЦА.

Да л' ти желиш, да те обмањујем?—

МУСЕЛИМ.

Кажи, душо, ма лагала уста;
Ја ћу твојим устма веровати
И тешит' се лепшом будућности.—

ЉУБИЦА.

Такве жртве Бог презире благи,
Миљко би ме и у гробу клео,
А срдце би грижа изтрошила.

МУСЕЛИМ.

Ти неволиш дакле Мрконића
Кад га тако ладнокрвно дајеш
Убилцима у крваве руке.
Јер тако ми моје вере тврде
Миљко ће ти сутра погинути.

Сву њу шуму војском опасати,
Сагнат' чету у гудуре пусте,
Па да има крила соколова
Неће живот очајни изнети.

ЉУБИЦА.

Боље му је и погинут' славно
И понети у гроб уверење,
Да му љуба остала је верна,
Него да га црни срам одирати,
И преврће у гробу му кости,
Што му јадна жена окаљала
Лепо име и чисто поштење.

МУСЕЛИМ.

Доста!— доста!— мера с' превршила.
Утеши се — сутра ћеш се видет'
С Мрконићем там', у другом свету,
Пак му кажи, како с' верна била.
Носи, змијо, отровно ти срдце,
Што сам хтео неговат' на грудма.
Кад ја немам, нек те нико нема.
Сутрашње ће искочити сунце
Да с' нагледа твога мртва тела,
И одирати у мртвило вечно.
Кад ти с' једном чланови укоче
Нек ии греје Миљко Мрконићу. (Одлази.)

ЉУБИЦА.

Иди, иди, крвничко колено,
Миљко ће те лепо дочекати.

Појава 5.

АРАПКА и ЉУБИЦА.

АРАПКА.

Да небудеш памет изштетила
У говору, о анумо драга!
Оде страшан као модар облак,
Који прате муње и громови.

ЉУБИЦА.

Нек обори те громове на ме,
Нек уништи овај слаби живот —
Миљко ће га знати осветити.

(Чују се таламбаси и бубњеви.)

Та вас свирка у гроб одпратила,
Насилници, од Бога проклети!
Да Бог да се невратили натраг,
Већ вас редом разтрзали вуци,
Што са Миљком гору прострељују.

Појава 6.

ЧУВАР. ПРЕЂАШЊЕ.

ЧУВАР.

Приправи се, да путујеш Богу.
Заповест је господара мога,
Да т' у двору живу нестане
Кад се врати с крвавога боја.

АРАПКА.

Јао мени до Бога милога,
Шта учини, госпођице драга! —

ЧУВАР.

Ту ти само милост оставио,
Да избереш смрт по својој вољи,
Ил' ћеш сабљу, ил' олово тежко,
Или отров, да т' живот угаси.

АРАПКА.

Ах, смилуј се, мој по Богу брате,
Поштеди је, тако срећан био! —
О — погледај ово дивно лице —
И сам би се Ала заплакао.

ЧУВАР.

Каква милост? зашто збориш лудо?
Ти л' ћеш моју главу заменити

Кад се с пута господар нам врати?
Била искат' од њега милости.
Ја сам слуга, што заповест врши,
Нит' за правду ил' неправду пита.

АРАПКА.

Немој, немој огрешити душу! —
Ах, смилуј се! — има томе лека.
Господар ће с' разкајат' у путу,
Јер је воли као своју душу —

ЧУВАР.

Па је опет на смрт осудио.
Лепа љубав, што се смрћу рани!

АРАПКА.

Анума га није љубит' могла —
То је једна тек кривица њена.

ЧУВАР.

Ја непитам, само извршујем,
А ти тражи од њега рачуна,
Кад си тако у суђењу мудра.

АРАПКА.

Ако ли се господар покаје,
Па је нађе мртву по повратку,
Шта ћеш онда, робе неразумни?

Оћеш ли іоі моћи повратити
Скупи живот твоіим разкаіањем?

ЧУВАР.

Зашт' од мене да іоі живот тражи?
Сам нек себи како оће суди.

АРАПКА.

О, моі мили! У іунака срдце
Чудновато у љубави силноі.
Час с громови биіе и обара,
А час благо као сунце греіе.
Гњев и благост у срдцу се мења,
А освету прати разкаіање.
Тежко теби, ако на те падне
Некористно такво разкаіање —
Од твоіи ће сгрозити се мука
Сама страшна слика из гробова. —

ЧУВАР.

Остане ли господар нам гњеван,
Шта ћу онда, робињо брбљава?

АРАПКА.

Кажи, да се луда разкаіала,
Обећала љубав од свег срдца —
Ил' што друго, што ти памет рекне.
Свака ће га ублажити речца,

Јер за срдце рањено приања
К'о за цвеће роса од бисера.

ЉУБИЦА.

О Љубице — млада и зелена
Да у гробу трунеш — без повратка —
Бит' и престат' као росно цвеће —
О, мој Миљко — да бар оћеш знати,
Да је Љуба рад' тебе умрла,
Рад љубави и верности к теби —

(Стреса се.)

Смрт је страшна — — О, слабачко срдце,
Зар је лакша окаљана савест?

И опет ме жеље привезују
За немили у сужањству живот.

Остав'те ме, о, ласкаве мисли,
Непарајте изумрло срдце. —

Љубила сам срдце од јунака,
Сладила се срдцем и мином —

Шта ћу више? — живот већег нема! —

Ал' за мало! — ах, животе бедни! —

(Покрива лице рукама.)

ЧУВАР.

Време бежи — неоклевај дуго
Кажи, какву смрт си изабрала.

АРАПКА.

О, ледена и камена срдца! —
Ие л' те икад љубав огревала?
Ах, шта питам! — о наказо људска!
Ала те је гњевом наказио
И огањ ти срдца угасио,
Што створење цело оживљава
И љубавним ланцем привезује
За радости и усладе света. —
Ти с' без срдца, без живота права —
Иди — уби незлобно створење
Што немогло љубит' Муселима
Од жалости тек за војном својим;
Нек' те свуда у животу прати
Њена слика као страшна сенка;
Нек' те из сна глас страовит буди:
„О, убилче —

ЧУВАР.

Ђут', ђаволска жено!
Престан' брбљат', ил' ћеш покупити
Све у шаку твоје беле зубе.

(Вади стакленце.)

Ја немогу окрвавит' руку;
Ал' кад мораш данас погинути,
А ти попи, па с' успавај навек.

(Пружа јој стакло.)

АРАПКА.

Боже, Боже! (Заклања лице.)

ЉУБИЦА.

Дакле мора бити?

(Узима стакло.)

ЧУВАР.

Мора бити, јер господар оће,
А ја друге воље непознајем.

ЉУБИЦА.

Поштеди ми бар до сутра живот —
Можда ће ми с' родит' ново сунце.

ЧУВАР.

Сваком своја милија је глава.
Пиј тај шербет, господар те части,
У ложници да с' успаваш сладко.

ЉУБИЦА.

Ха, зликовче! — на последњем часу
Јошт се ругаш мом самртном страу! —
Да ми тајна језик невезује,
Ти би од стра' цвокотао зубма,
Пузио би као слаби црвак
У прашини пред ногама мојим —
Но Бог ваљда тако са мном хтеде,
Да најуђе робље ми се руга. —

Проклетињо и наказо људска! —
(Изпија отров, и баца стакло пред ноге чувару.)
На! похвали с' твоје господару,
Оном зверу над љутим зверовма,
Како с' Љубу славно уморио.
Кажи, робе, да г' презирем роба,
И да љуба Миљка Мрконића
На самрти вером непреврну.

АРАПКА.

(Притрчи јој и обгрли јој колена.)
Ах, анумо! — о, видиш ли Боже! —
Јагње божје — ах, опрости бедној —
(Напољу чује се вика и звука од оружја.)

ЧУВАР.

Каква буна? —

ЉУБИЦА.

Он је — он је — Миљко! —
Твоја љуба — доцкан, — Миљко, доцкан —
(ЧУВАР изтрчи напоље.)

(ЉУБИЦА посрне, а АРАПКА је придржи.)
Лед кроз кости пролази — и живот
О слабачком — виси јошт кончићу —
Ах, спусти ме — смркло с' пред очима —
(АРАПКА је полако спушта.)

(С поља чује се Мрконићев глас):
Напред, Божко — ту ћемо и наћи!

Појава 7.

МРКНИЋ. БОЖКО. ПРЕБАШЊЕ.

МРКНИЋ.

Љубо моја, ево Миљка твога. (Притрчи јој.)

ЉУБИЦА.

А, мој Миљко, моја рано грдна —
Твоја Љуба — би и прође навек —
Отров — отров — језик изнеможе —
Муселим га — Арапку поштеди —
С Богом — Миљко — срдце извађено —
Утеши се — Бог је — тако хтео — (Издане.)
(МРКНИЋ пада на мртво тело.)

АРАПКА. (Обгрли јој ноге.)

Боже, Боже! — јао душо блага,
Зашт' ја јадна незамени т' живот! —

(МРКНИЋ устаје посрћући.)

АРАПКА.

О, јуначе — Бог нека те теши;
Ал' се никад немож прегорети
Таква љуба — анђ'о са небеса.

МРКНИЋ.

Лепосава где је? — Зашт' не збориш? —

АРАПКА.

Она је —

МРКОНИЋ.

Знам — о, она је мртва. —
Има л' јошт шта на овоме свету
Да с' на Миљка сурва несретњога? —
О, последња у невољи надо —
И ти данас Миљка изневери! —
Божко, Божко! — ти с' се скаменио. —
Кидајте се и наштање свезе,
Што јошт за свет везивасте Миљка.
Кољи, Божко, затри све у двору —
Ха! — он нема љубе ни сестрице —
О судбино! — грозно — грозно! —
(Ајдуци доводе два нејака Муселимова сина.)

АЈДУК.

Ево змијчад од отровне змије —
Уби, Миљко, док нестеку зубе.

МРКОНИЋ.

Мируј, срдце — (Погледа на небо.)
О, небесна правдо —
За љубовцу и сестрицу чеда —
Муселиме — твоје ћ' срдце пући —
Правда иште и злочинство твоје. —
Ха, ђаволи — од Сатане чеда —
Сушти отац у вам' се огледа. —
Ваша ће ми крв ублажит' срдце
И човечству уштедети муке,

Што му грозе у десници вашої. —

(Счепа ієдно дете за руку и потегне ножем, ал' га наскоро
одтури од себе.)

Што ме моїа снага изневери? —

Рука клону, а срдце ми стрепи —

Божко, Божко! — іа сам слаба жена,

Слабиїи сам и од деце мале. —

Иди — уби те кржаве штенце —

Ал' не — стани — то би мало било

За камено срдце Муселима —

Обеси іи, да іи отац нађе

Нагрђене од жестоки мука;

Нек' звер урла и нек' се превііа.

Све покољи, што у двору живи,

Само ово створење поштеди;

(На Арапку показуіући.)

Пали дворе, нек' се пламен дигне

Под облаке, да с' Муселим врати

И нагледа невиђени іада. —

Брзо, Божко, док іошт крвца кипи,

Док се ниіе огањ угасио,

На освету што поджиже срдце.

(Два аїдука доводе ЧУВАРА.)

АРАПКА.

Оди, оди, ти, што отров даіеш

И што верно служиш Муселиму.

Миљко ће ти лепо захвалити
Што си љуби живот поштедио.

БОЖКО.

Мен' га дајте, да с' нескврни Миљко
И ја верно служим господара. (Одлазе.)

Појава 8.

Кршевито место око кривог вира. Зора.

МУСЕЛИМ с неколико Турака седи.

МУСЕЛИМ.

Мало ћемо само одпочинут',
Па грабити што се боље може,
Неби л' гору мрежом опасали.
Да ни једна неумакне лија.
Ако смотре Османа ајдуци
Пре времена, без помоћи наше,
Тежко ће њим моћи одолети.
Ајдучка је чета повелика,
А на пушки свак' је ђаво живи,
Па и гора заклони ће бесе.

1. ТУРЧИН.

Ал' и Осман јунак је на гласу,
А с њим сами по избор јунаци,
Лака младеж, вешта, огњевита.

МУСЕЛИМ.

Ал' је врана на свом гњезду іача,
Нападачу често лоша срећа,
Што душманин све у месо бије,
Док се груди с грудма неударе
И док сабље незвекну у руци.

Појава 9.

ОСМАН. ПРЕБАШЊИ.

МУСЕЛИМ.

Шта, Османе?— а где ти је чета?

ОСМАН.

Ту је чета, честит' Муселиме,
Ал' се враћа с крша и врлети
Да заметне траг намери својој,
Јер ајдучка чета на опрезу,
Ниже венца заузела ждрело,
Ка' долазку да с' надала нашем.
С тога мислим напасти је с леђа
И изтерат' мечку из пећине,
А ти с' дотле све примичи ближе.

ХУСЕИН. (дотрчи.)

Господару! несрећа голема.
Мрконић ти на двор ударио.

МУСЕЛИМ.

Да ли ђаво из тебе говори?

ХУСЕИН.

Двор остаде у пламену живом,
Твоји момци у крви се даве,
Твоја чеда —

МУСЕЛИМ.

Шта је — казуј брзо —
Избављена? — Што си с' скаменио? —
Моја деца! — где су моја деца? —

ХУСЕИН.

Твоја деца — више обешена —

МУСЕЛИМ. (посрће.)

Обешена! — деца обешена! —
Децо моја! — ох, радости моја! — (Плаче.)

ОСМАН.

Код вас живи да у конак продру,
Код вас живи да конак запале,
Код вас живи децу да обесе! —
О грдила досад нечувена! —

ХУСЕИН.

Нико незна, како се прикрали,
Као да су из облака пали. —
Оружје смо одпасали били,
Поледали и причали гатке,
А кандило јошт горело јасно —
Док ајдуци грунуше на врата.
Што скочило за оружје светло,
То у часу на земљу се свали.
За тренутак труп на трупу лежа.
Сам ја један, претрпан мртваци,
Заостадо у животу мучном,
Извуко се изпод мртви тела
И умако у градину крадом,
Те ме грађе прикри са сенкама.
Ал' мало час доведоше децу —
Пиште јадни — и сад теку сузе,
Ка' да гледам њине муке тежке.
За тренутак бедни умукоше. —
У том страу на дрво се попнем,
С њега на зид — те о земљу лупим.
На мој лелек суседи се скупе,
Ал' и бонак у пламену букну.
Дочепам се коња од суседа,
Те ободем амо господару.
Шта је даље, неумем вам казат'.

МУСЕЛИМ.

Коња, коња!— іао, децо моіа! —
Натраг за мною, избављаіте, браћо!—
Ах, Османе— трчи, трчи— недаі—
Спаси децу — мен' издаде снага.

(Стропошта се.)

Недаі, недаі — куку, децо моіа!—

ОСМАН.

О, жалостни и несретњи отац!—
Касно, касно, честит' Муселіме.
Ту іе помоћ у скрби премрла,
У кукању и у іаокању.
Стегни срдце тугом разцепљено
И штеди га за освету страшну.

ІЕДАН ТУРЧИН (дотрчи).

Зла ви срећа на лепом дивану.
Страшимир нам исече дружину!

ОСМАН.

Шта іе данас?— ка' да чисто сањам.
(Чуіу се пушке.)

ТУРЧИН.

Ниіе, богме, сањање, Османе.
Ето, слушаі, како пушке биіу.

ОСМАН.

Напред за мною, да сатремо кује!

(Сви одлазе осим Муселима и Хусеина.)

МУСЕЛИМ.

Шта? — ајдуци? — Зар Мрконић овде? —
Ха, крвниче! — јошт ја имам снаге — (Устаје.)

ХУСЕИН.

Мрконић је можда погинуо
Од суседа, што у помоћ дошли —
Ал' Страшимир сад напада на нас —

МУСЕЛИМ.

Децо моја — ништа се небојте —
Стан' убилче — стани паликућо —
А, проклети! — у пакао се сакри!
Нећеш побећ' од отчина гњева.

(Одлази, машући сабљом.)

ХУСЕИН.

О, жалости! — он је сиш'о с ума.

(Одлази за њим.)

(Пуцњава и звука од оружја.)

Појава 10.

СРЕЂКО и СТАМЕНКО (воде заробљена Турчина).

СРЕЂКО.

Казуі, Туре, колико вас има,
Или ће ти одлетети глава.

ТУРЧИН.

Две стотине дође с Муселимом —

СТАМЕНКО.

С Муселимом? (Сгледају се.)

С каквим Муселимом?—

Није л' ово Османова чета?

ТУРЧИН.

С њим се сдружи војска Муселима.

СРЕЂКО.

Мрконићу лоша срећа била. —

Ту сад није шалити се богме,

Кад смо тако у зло угазили.

СТАМЕНКО.

Ајдмо тражит' нагла Страшимира,

Нека чује, шта је урадио.

СРЕЉКО.

Шта помаже? Побећ' се неможе
Кад се тако лудо разтурисмо,
Већ се брани, пак се и сарани. — (Одлазе.)

Појава 11.

СТРАШИМИР. ВЕЉКО (рањен).

ВЕЉКО.

Привежи ми рану, Страшимире.

СТРАШИМИР.

Ао, јуначе, да дубоке ране!

ВЕЉКО.

Ништ' нечини, на левој је руци.

Привежи је, да ми тек несмета.

СТРАШИМИР.

Да љуто л' се преварисмо, Вељко.

ВЕЉКО.

Сад што буде. Ваља изпливати,

Ил' се давит', кад је тако дошло.

СТРАШИМИР.

Послушај де! — Пушке из далека! —

И звиждање — Бог и душа, Миљко! —

Заиста би неко чудо било.

ВЕЉКО.

Узклик наши! — Он је, Страшимире!

СТРАШИМИР.

Сад се небої! — А, жалостни Турци!
Напред, Вељко, да скупимо чету. (Одлазе.)

Појава 12.

Три **ТУРЧИНА** долазе.

1. ТУРЧИН.

С нама ће се ракам завршити,
Сви ће данас у алина уста;
Од нас неће остат' ни спомена:
Све ће ти нас потрошити крмци.

2. ТУРЧИН.

Шта те сбориш, ка' страшлива жена?
Нас стотине на шаку ајдука! —

1. ТУРЧИН.

То ће чудо причати се дуго,
Да је искра тело сагорела
Као муња, што гору потреса.
Добро памти, што ти сада реко.
Та ће чета скратити нам лета.

Поіава 13.

Неколико ТУРАКА дотрче. ПРЕБАШЊИ.

1. ТУРЧИН.

Бежте, бежте, ево Мрконића.

2. ТУРЧИН.

Та и њега родила је жена —

1. ТУРЧИН.

Бежи, іадан, изгуби'ћеш главу! (Побегну.)

Поіава 14.

МРКОНИЋ и БОЖКО с четом.

МРКОНИЋ.

Стан'те, Турци, ево Мрконића —

Та ви њега тражите по гори. —

Шта је ово? одкуд силна воіска?

Османова малена је чета.

Іе дан од СТРАШИМИРОВЕ чете.

Осман хтеде на нас ударити,

Но видећи заузете кланце,

Врати с' натраг, а ми у потеру,

Те га овде с четом пристигнемо,

Па мислећи, да је чета мала,
Ударисмо са свом силом нашом,
Ал' ту бiаше и Муселим с војском,
Па нас ево од свуд притеснили,
И сила нас разтури по гори,
Нити један за другога знамо.

МРКОНИЋ.

У невољи дижу се јунаци,
А несрећа пламен разгорева —
Напред, браћо, слободно и мудро. —
Ајдуку је срећа посестрима,
Издаје га, да сјајнија с' јави
И разлади прси усијане. —
Да видимо, шта јуначство може
Кад му крила диже очајање. (Одлазе.)

Појава 15.

ЖИВОИН с једне, а ОСМАН с друге стране среталиу се.

ОСМАН.

Оди амо, вуче из горице.
Сабља ми се крви зажелела,
Да те питам, како с' ајдукује,
Како ли се из заседе стреља.
Данас ће се ваше доконати.

ЖИВОИН.

А, ти ли си, на гласу Османе?
Та ђаволе сви наказне пишу,
А ти слику јошт задржа људску!
Слази натраг у твој пакао црни,
Свет ће с' цели тобом отровати!

(Бију се. ЖИВОИН падне.)

ОСМАН.

Зла ти срећа, пасја веро грдна!
С Османом се тек јунаци мере,
А не такве јадне кукавице.

(Чује се звука сабаља.)

Какав с' оно у теснацу бије? —
Потискује пред собом гомилу
Ка' бујица дрвље и камење —
Тако, тако! — обколеше г' Турци —
Паде крмак — склопише се сабље
Ка' облаци тежки над планином —
Гле! — разтера — бије и затире —
То је главом Миљко Мрконићу!
Одкуд ђаво и овде се створи?!

Појава 16.

Неколико ТУРАКА (беже). ПРЕБАШЊИ.

ОСМАН.

Куд бежите, срам вас огарио!

Натраг, бабе, да вас Бог убије! —

О, Османе, с ким ти у боі пође! —

(Турци стану.)

Појава 17.

МРКНИЋ. ПРЕБАШЊИ.

МРКНИЋ.

А, Османе, крвничко колено!

Хвала Богу, кад се сукобисмо! —

Мрконић те међ' предњаци тражи,

А ти с' кријеш по крајевима, курво.

Где ли ти је твој Муселим красни?

Што г' небраниш, кад те добро плаћа?

ОСМАН.

Тебе чекам, змию од ајдука,

Коме пушка немож' наудити,

Те да видим; да л' те сабља сече

У оклопу, што страшливци носе.

МРКОНИЋ.

Таквом смећу и димлије с туром
А камо ли оклоп на прсима.
Сабља скреше коња и јунака,
Ал' у руци бољега јунака,
А не такви најмљеника јадни,
Што за гроше тужно робље троше.

(Бију се. Турци обколе Мрконића. Одлазе борећи се.)

Појава 18.

СТРАШИМИР и ВЕЉКО.

СТРАШИМИР.

Мрконића обколели Турци —
Брзо, Вељко — чини ми се паде —
(Одрече, вичући:)
Држ' се, Миљко — у гомилу, Божко!

Појава 19.

МРКОНИЋ и ОСМАН враћају се.

МРКОНИЋ.

Лако бјаше тући с' у гомили;
Дед' насамо огледај се с Миљком.
(Бију се. Осман почне измицати.)
Нећеш умаћ', ма имао крила —
И у пакао гони'ћу т', сатано,

Док ти с' црне крви ненапиєм.

(Осман падне.)

Дотле л' траїа то іуначство твоїе?

Зар та сила тек у іедном телу,

А злочинства за два века створи?—

Иди тамо, где те раїа чека

Са гуїама, што се срдцем ране.

Господ ће те боље даривати,

Нег' іа смргни кованим оружіем.—

(Буна и вика.)

Јошт іеднако то крешево траїе,

Силан Турчин са четом се биїе

Да іе сатре, ил' да главом плати.—

Удри, побро, ка' гром са небеса,

Троїица іе мало на іеднога

Где іуначка узкипила крвца.—

Задржи ме, Боже, у животу,

Док се само с Муселимом сретнем! (Одлази.)

Поїава 20.

СТРАШИМИР и БОЖКО.

БОЖКО.

Страшан боїак, да га Бог убиїе!

Ко ће коме превіати ране?

СТРАШИМИР.

Вреде ране за десет трупина. —

Али Миљка опет изгубисмо.

БОЖКО.

За Османом оде крвожедан —

Гле Османа! — вера и Бог, мртав!

Мрконић га посла међ' Хурије

Пре времена.

СТРАШИМИР.

А, мој Боже благи,

Зашт' га мени у руке недаде! —

Проклетињо ђаволом послана!

За живота тровао си ми дане,

Па и смрћу незалечи ране.

(Одлази скрушен, а за њим Б о ж к о.)

Појава 21.

МРКОНИЋ. (гони пред собом Турке.)

Стан'те, кује, да се упитамо,

На ком ћете оставити рају! — —

Залуд тражим смрти у ранама,

Смрт се клони бедна Мрконића. —

Што ме с' клони, кад већ ништа нема

Што б' судбина на ме стропоштала? —
Смрт је подла, ко' крадљивац уди
Што напада куће богатуна
И што живот сластољубни кида —
Очајника с' клони са презрењем.
Уда смрти! — та мој живот вреди
За тисућу одсечени глава. —
Идем тамо, где најжешће пуца,
Где се сабље и ножеви крше,
Да последње јошт потрошим силе. —
Ко то иде? — ка' да сиш'о с ума?
Сам говори — око себе звера —
Муселим је — јест, на моју душу! —

Појава 22.

МУСЕЛИМ, накићен шумнатом граном и којекаквом травом,
кога прати ХУСЕИН. МРКНИЋ.

МУСЕЛИМ.

Убиі! убиі! убиі! — Несретњици! —
Побегоше куіе! — Стан'те, море!
Зар ја нисам ваш Муселим више?

ХУСЕИН.

Господару! ту је разбојиште,
Непрестана праска од пушака,
Већ ајд' натраг, уклони с' од гроба,

МУСЕЛИМ.

Гроб је прѣа од живота земска,
Пушка носи живот у искрици
Ка' дечици крушке у капици.
Муселим је за олово сенка. —
Небоі ми се од олова, Усо,
Већ се чуваі Миљка Мрконића,
Што узима слике свакоіаке,
И што гута ка' аждаіа света
Сіаіне звезде по мркоме небу.
Чуваі га се, іадни Хусеине!

ХУСЕИН.

Аіде са мном, добри господару,
Болестан си, мучан и невољан.

МУСЕЛИМ.

Іа болестан?— Ти си сиш'о с ума.—
Видиш оне две трептеће звезде?—
То су моіа два неіака сина.
Иди, каж' іим, да ме причекаіу.

ХУСЕИН.

Како ћу се у звезде попети?

МУСЕЛИМ.

(Изчупа влакно из своје браде и увија га.)

Нај ти, Усо, ово танко уже,
Оно ће те у рај пренет' грешна.
Обеси се; то је мученичество,
Којим Пророк праведнике носи
С гадне земље у рај међ' Хурије.
Ха, ха, ха, ха! видиш, Хусеине,
Како с' лако може у рај доћи? —
О, ти плачеш! — Где су мени сузе? —
Плачи, Усо, ја сам преплакао. —

ХУСЕИН.

Камен би се тврди заплакао.

МУСЕЛИМ.

Што неплаче човек безпрестанка
Ка' што с' рађа у дроњавом свету?
Срећа пева, да човек запева. —
О, да красна на земљи живота!
Јаук, сузе, куга, трулеж, црви —
Да смо весели! (Звиждуће.)
Метните јим камен с обе стране,
Око чалме обавите уже,
Кроз сандуке саставите руке —

Што пуцају те будале тамо?
Тим се деца из гроба nebude. —

ХУСЕИН.

Бежи, бежи, добри господару! —

МУСЕЛИМ. (Пева.)

Растле танке іелике
Насред горе велике,
Попадаше іелике
Од олуіе велике,
Нит' ко жали, нит' ко мари,
Тек Муселим стари.

Миш! миш! — убиі! убиі! — Шеітан Миљко —
Убиі, убиі! — Небоіте се, децо! —

МРКНИЋ.

Он зна дакле, да изгуби децу.
Жалост га іе разставила с умом —
Ал' и моі ум на свом месту ниіе,
А од туге срдце изтрунуло. —

МУСЕЛИМ. (Гледа у месец.)

Тамо ли сте, моіа чеда драга!
Како су іим бледо-сіаіна лица —
Сав се месец од њи заблистао. —

Незов'те ме, сладка децо моја,
Мрконића јошт на земљи тражим —
Ха! — ти с' тамо! — Зашто крила немам,
Да те сдробим, да т' срдце изчупам! —
Ух, ух! како раздире њи зубма —
Мрконићу, ево Муселима —
Ево отца — поштеди ми чеда!

(Чупа браду.)

МРКОНИЋ.

Грозно, грозно! — вечни Бог недрема!
Но ја ћу те избавити муке.
Муселиме! ево Мрконића,
Што за љубу, сестру јединицу
Умори ти два нејака сина.
Оди, удри, и освети чеда.

(Хусеин побегне.)

МУСЕЛИМ.

(Гледа га плаовито.)

Ти си ђаво, ил' обсена нека.
Мрконић је с крилма слепог миша,
У руци му оплетено уже
Те звездице као бисер ниже. —
Ид' у Меку, па се моли Богу.

МРКОНИЪ.

Где Бог казни, ту десница људска
Камени се, од ужаса стрепи. —
Аветињо, ја т' немогу ништа! (Одлази.)

Појава 23.

МИЛИЪ. СТАНИМИР. МУСЕЛИМ.

МУСЕЛИМ.

(Стоји замишљен, и почне сабљом шарати по
земљи.)

СТАНИМИР.

Е, мој Вељко, ко ће т' прежалити!

МИЛИЪ.

Редко који тако пада јунак;
Десет рана свладаше га мучно,
Ал' Страшимир освети га братски.

СТАНИМИР.

(Смотри Муселима.)

Каквај ово, тужан, аветиња?

МИЛИЪ.

Ха, Муселим! добро дош'о, мујо.
Нећеш више пресуђиват' раји,
Ни гонити по гори ајдуке. (Убије га.)

СТАНИМИР.

Гле, Османа! — И ти плати главом. —
Сад ће прснут' та безглавна чета.
Аид'мо, Миле, неће дуго бити;
Две трећине Турака је пало,
Што остало разпуђено блуди.

Појава 24.

ЈЕДАН АИДУК, дотрчи. ПРЕЂАШЊИ.

АИДУК.

Брзо, браћо, Мрконић ће пасти —
Око њега ломи се оружје,
А у крвци ваљају се Турци.
Божко паде, к'о кад сунце зађе,
Вас у крви црвеној, душманској,
Бранећ' главу нашег поглавице.
Мене мучна ране савладаше —
Трч'те, бран'те срдце од јунака,
Док га нису ране обрвале,
Јер остаде сам ка' љута зверка
Бранећи се од гомиле паса. (Одтрче.)

Појава 25.

НЕКОЛИКО ТУРАКА (беже).

1. ТУРЧИН.

Стан'те, море, да видимо, где смо. —
Туд' се немож' проћи од ајдука.

2. ТУРЧИН.

Куд се може, кад је ајдук свуда?
Ох несреће наше превелике!
Куд се макнеш, преко трупа паднеш. —
И Муселим са Османом паде —
Све пропаде, сва изгибе војска.
Ох, ми ћемо ту оставит' кости.

1. ТУРЧИН.

Беж'те за мнош у јаругу доле —
Стрме ће нас заклонити стене
С обе стране од бесни ајдука. (Одлазе.)

Појава 26.

МРКОНИЋ.

(Долази, борећи се с петорицом.)

1. ТУРЧИН.

Он је рањен, облила га крвца —
Бијте, браћо, сад ће крмак пасти.

МРКОНИЋ.

И ти л' сабљом умеш владат', рђо?

(Свали га.)

2. ТУРЧИН.

И теби ће мркнут' пред очима.

МРКОНИЋ.

Аид' ђаволу, Муселимов робе!

(Свали га.)

3. ТУРЧИН.

Малакс'о си море ђаурине;
Боље с' предаи и негини лудо.

МРКОНИЋ.

Проклетињо и ђаволска траго!
Оди ближе, те ми свежи руке.

(Свали га.)

А ви, уде Пророкове прње—
А іадне вам аветиње маіке!
Іошт у Миљку искра огња тиња.—

(Биіу се. И последња двоица падну.)

Тако, Турци, Миљко заіам враћа—
Ид'те напред, духови нечисти—
Ето Миљка и тамо за вама

Да вам плаћа до у бесконачност.

(Падне на мртва тела. Са стране чује се глас:

„Миљко, Миљко!“)

Јошт сам у животу —

Појава 27.

АІДУЦИ воде рањена СТРАШИМИРА и гомилу везани
ТУРАКА. МРКОНИЋ.

СТРАШИМИР.

Где си, побро, моји вели іади!

МРКОНИЋ.

А, моі побро — да л' ћеш преболети?

Да спокоіно црну смрт загрлим.

СТРАШИМИР.

Тежке ране — ал' ћу преболети.

МРКОНИЋ.

Ја ћу скоро одужит' се земљи. —

Где су Турци? —

(Неки од аїдука дижу га.)

СТРАШИМИР.

Све поіели вуци.

Што остало, с богаљем пристало,

Да о боіу с аїдуцима прича,

А ове смо сачували грдне
Да гробове крвљу прелијемо
Сарањени безсмртни јунака.—

МРКОНИЋ.

Светли били васда међу браћом. —
Од'те ближе— стан'те око мене,
Јошт за кратко да вас се нагледам. —
Колико нам погибе јунака ?

СТРАШИМИР.

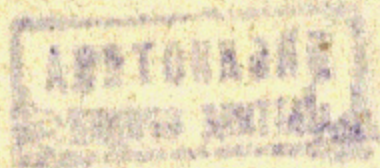
Њи тридесет један за другога
На гомили душмански трупина.

МРКОНИЋ.

О мој Вељко, Божко, Станимире —
Кад ће с' такви родити детићи ! —
Скоро ће вас Миљко загрлити. —
Браћо моја — дуго ће се причат'
Ваше славно данашње јуначство.
Бран'те браћу, докгод живот траје,
Па по себи завет остављајте:
Да у браћи огањ распаљују,
Живу жељу за слободом врлом
И освету према крвницима.
Место мене ето Страшимира,
Слушајте га и поштујте својски,

Па будите іасна преодница,
Да слобода над Србиом сиіне.—
Спустите ме, о іуначка браћо!—
Страшимире, даі іуначку руку—
Даіте редом сва остала браћо—
С Богом остаі, мили побратиме—
С Богом, браћо— бран'те земљу бедну —

(Издане. Страшимир клечи поред њега, држећи га за руку,
а око њега аідуци плачу.)

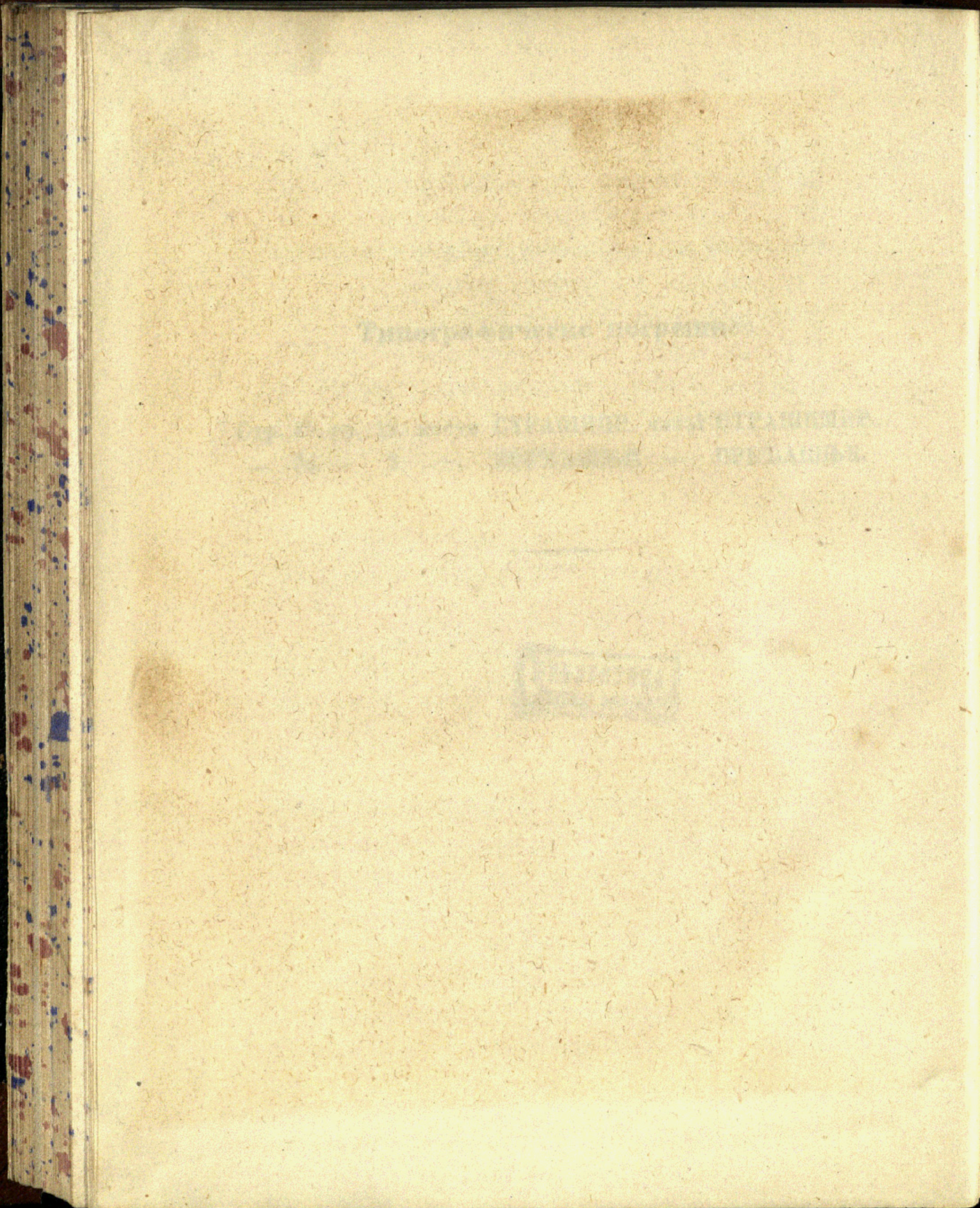

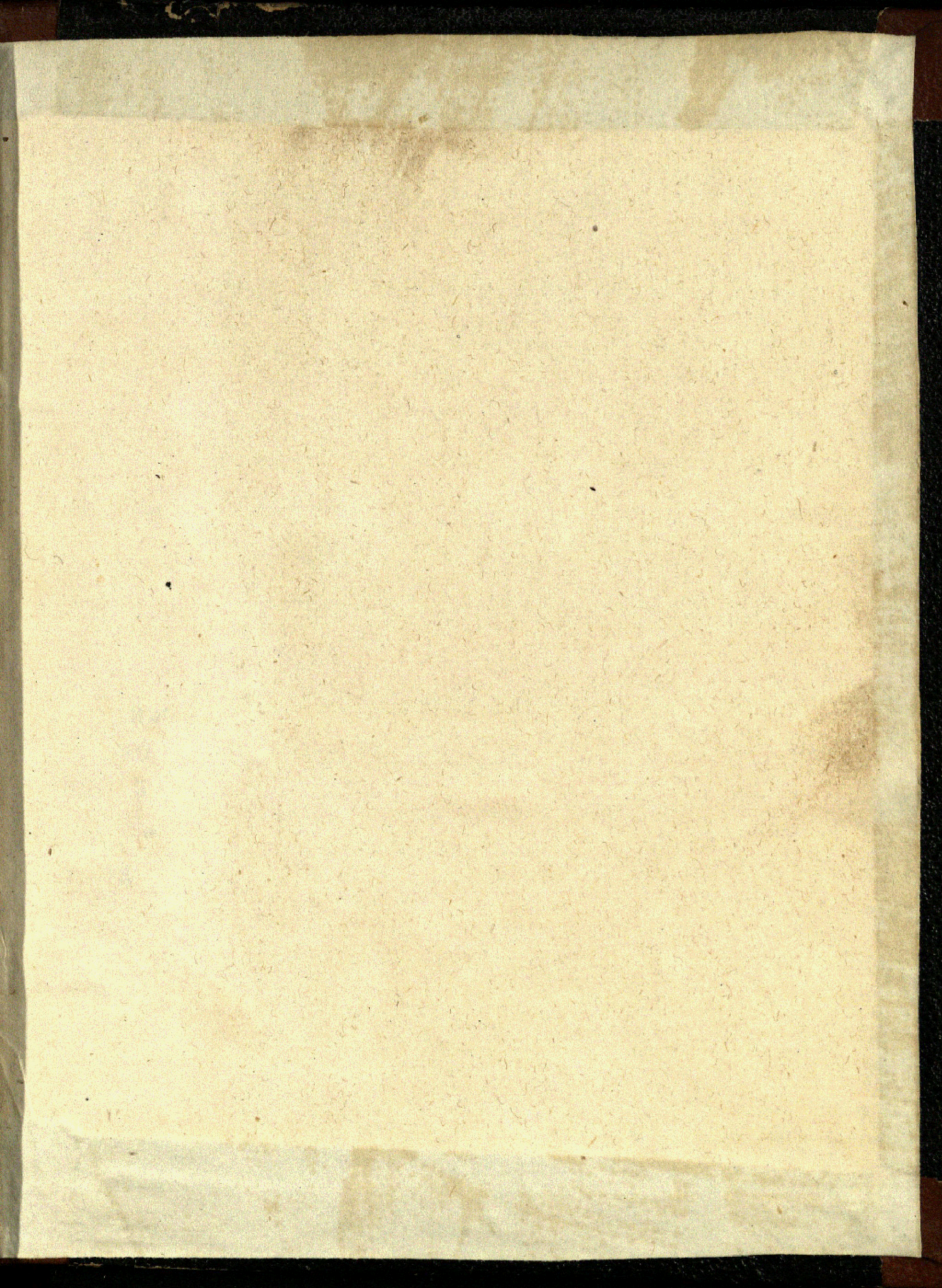
Типографическе погрешке:

Стр. 45. вр. 12. место СТРАШИНР. читај СТРАШИМИР.
— 64. — 2. — ПРЕБАШЊИ — ПРЕБАШЊЕ.

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

P19 СрГ 280.2